

”110 % OMAA MOTIVAATIOTA”

Vapautuneiden vankien kokemuksia yhteiskuntaan integroitumisesta
Tampereella

Minna Jokinen

Liisa Päivärinta

Opinnäytetyö
Toukokuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön vaihto-
ehtoiset ammattiopinnot

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalian koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön vaihtoehtoiset ammattiopinnot

JOKINEN, MINNA & PÄIVÄRINTA, LIISA

”110% omaa motivaatiota” - Vankilasta vapautuneiden kokemuksia yhteiskuntaan integroitumisesta Tampereella

Opinnäytetyö 56 s., liitteet 2 s.
Toukokuu 2012

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää vankilasta vapautuneiden henkilöiden kokemuksia yhteiskuntaan integroitumisesta Tampereella. Opinnäytetyössä tarkasteltiin integroitumisprosessin käynnistymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä vertaistuen merkitystä integroitumisessa vapautuneiden vankien kirjoitusten pohjalta. Opinnäytetyössä tarkasteltiin lisäksi pääpiirteittäin lainrikkajille suunnattua palvelujärjestelmää Tampereella.

Opinnäytetyö oli luonteeltaan kvalitatiivinen ja siinä oli vaikutteita fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimusotteesta. Aineiston keruu toteutettiin esittämällä tutkittaville kirjoituspyyntö. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehystenä oli integroituminen ja vertaistuki.

Opinnäytetyön mukaan vankilasta vapautuneiden yhteiskuntaan integroitumiseen liittyi keskeisesti oma motivaatio elämänmuutokseen, jossa rikollinen elämäntyyli ja päihteiden käyttö haluttiin jättää. Oman motivaation jälkeen tärkeäksi integraatiota tukevaksi tekijäksi koettiin vertaistuki. Opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että tamperelaisilla vapautuneilla vangeilla oli myönteisiä kokemuksia vertaistuesta. Opinnäytetyön mukaan tukea yhteiskuntaan integroitumiseen oli tarjolla riittävästi tilanteessa, jossa henkilö oli itse motivoitunut elämänmuutokseen.

Opinnäytetyön johtopäätöksenä yhteiskuntaan integroitumista tuki sisäisten ja ulkoisten tekijöiden lisäksi ulkopuolisen avun oikea-aikaisuus. Integroitumiseen liittyvän muutosprosessiin vaikuttavat tekijät olivat lisäksi yksilöllisiä ja vaihtelevia eteneviä. Opinnäytetyö sijoittui Tampereelle ja perustui KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana olevien henkilöiden kokemuksiin. Aihetta voisi jatkaa selvittämällä, olisivatko tulokset samankaltaisia, mikäli tutkimusjoukkona olisi jonkin toisen kaupungin tai palvelun piirissä toimivia henkilöitä.

Asiasanat: Integroituminen, oma motivaatio, vapautunut vanki, vertaistuki

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Option of Case Management and Social Work

JOKINEN, MINNA & PÄIVÄRINTA, LIISA

"110% own motivation" Released Prisoners' Experiences of integration into Society in Tampere

Bachelor's thesis 56 pages, appendices 2 pages
May 2012

The purpose of this Bachelor's thesis was to examine the experiences of released prisoners integration into society in Tampere. The beginning of the process of integration and the effect of peer support on integration were also taken into account. Moreover, the support service that is available for released prisoners in Tampere was also examined.

The study was qualitative and had influences from phenomenological-hermeneutic research method. The data were collected in a questionnaire form. The data were analyzed by using a content analysis. The theoretical frame consists of integration and peer support.

According to the results, released prisoners' own motivation to leave behind their criminal lifestyle and substance abuse was vital in their integration into society. Peer support was experienced as another important factor in supporting the integration. According to the results, released prisoners' had positive experiences of the peer support in Tampere. Moreover, sufficient support for integration was available in situations where the person himself was motivated for change.

As a conclusion, in addition to the inner and outer factors the right timing of exterior help was instrumental in the integration into society. Factors affecting the process of change were also individual and progressive. The study took place in Tampere and was based on the experiences of persons involved in the activity of KRIS-Tampere. The subject could be continued further by solving if the results were similar if research subjects were in different locations or service systems.

Keywords: Integration, own motivation, peer support, released prisoner

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 YHTEISKUNTAAN INTEGROITUMINEN	7
2.1 Vankeusrangaistuksen merkitys.....	7
2.2 Rikoksiin syyllistymiseen vaikuttavia tekijöitä	10
2.3 Yhteiskuntaan integroitumisen lähtökohtia	11
2.4 Palvelujärjestelmä Tampereella	15
2.5 Vertaistuki.....	18
2.6 KRIS-Tampere ry	21
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	24
3.1 Tutkimuskysymykset	24
3.2 Tutkimusmenetelmä	25
3.3 Aineiston keruu ja sisällönanalyysi	26
4 VAPAUTUNEIDEN VANKIEN KOKEMUKSIA YHTEISKUNTAAN INTEGROITUMISESTA	30
4.1 Päähteet	30
4.2 Oma motivaatio	34
4.3 Vertaistuki.....	37
4.4 Muita integraatiota tukeneita tekijöitä	40
4.4.1 Sosiaaliset suhteet.....	40
4.4.2 Työllistyminen	42
4.4.3 Palvelujärjestelmä.....	44
4.4.4 Asunto, harrastukset ja koulutus	46
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	49
LÄHTEET	53
LIITE	57

1 JOHDANTO

Vankeusrangaistuksesta vapautumassa olevilla on usein vapaudessa selviytymisen kannalta tärkeitä kysymyksiä selvitettävänä. Mihin menen? Mitä teen? Miten selviän? Pitkä vankeusrangaistus on saattanut eristää vapautuvan valtakulttuurista niin perusteellisesti, että siihen takaisin integroitumiseen liittyy monia haasteita. Suhteet omaisiin ja ystäviin ovat voineet katketa eikä tukea mieltä askarruttaviin asioihin ole saatavilla. Lisäksi sosiaali-, koulutus- ja työvoimapolittiset rakenteet eivät välttämättä vastaa vankilasta vapautuvan tarpeisiin.

Rikosseuraamukset ja lainrikkijat ylittävät aika ajoin myös median uutiskynnyksen. Median ja yleisen keskustelun näkökulma rikosseuraamuksiin on usein pinnallinen ja syyllistäväkin. Yleisessä keskustelussa rangaistusten ajatellaan olevan vaikuttavia, jos ne ovat tarpeeksi pitkiä ja valvottuja. Harvoin lainrikkojien asemaa tarkastellaan heidän näkökulmastaan ja lainrikkajille kohdistettu tuki voidaan jopa nähdä turhana. Voi olla vaikea ajatella, että lainrikkajakin voi muuttaa elintapojaan ja, että tukitoimien kautta muutos on todennäköisempää kuin niin sanotun ”koppihoidon” avulla. Tukitoimien kautta lainrikkaja voi kehittää uudenlaisia ongelmanratkaisutaitoja ja yhteiskuntaan integroituminen voi onnistua paremmin.

Kriminaalihuollon tukisäätiön Rynäsen & Suomelan (2011, 62) mukaan monella vankilasta vapautuvalla henkilöllä on suuri psyykkisen ja sosiaalisen tuen tarve. Vangit, jotka ovat joutuneet rikos- ja syrjäytymiskierteeseen, ovat Suomen köyhin, sairain ja huono-osaisin ihmisryhmä. Päihde- ja rikoskierteen katkaiseminen voi olla vaikeaa ilman riittävää tukiverkostoa.

Teimme keväällä 2011 sosionomi-opintoihimme liittyvän seminaarityön, jossa kiinnostuksen kohteena olivat vankilan vapauteen valmentavat tukitoimet. Kyseisen tutkimuksen aikana huomasimme, että vapautuvan vangin yhteiskuntaan sijoittumisessa on monenlaisia haasteita. Osaan haasteista pyritään vastaamaan jo vankilassaoloaikana järjestämällä vapauteen valmentavia kursseja.

Tuen jatkuminen myös siviilissä on useimmiten tarpeellista. Havaintoamme tukivat kokemukset työharjoittelusta sekä työstä Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksessa. Eteemme on tullut tilanteita, jossa vapautunut vanki tarvitsee tukea monella elämänalueella.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esiin vapautuneen vangin näkemyksiä yhteiskuntaan integroitumisesta tukevista tekijöistä sekä niistä rakenteista ja seikoista, jotka sitä estävät. Opinnäytetyömme kautta haluamme selvittää myös vertaistuen merkitystä yhteiskuntaan integroitumiseen ja elämänmuutokseen. Tampereella vapautuvien vankien vertaistuellisena järjestönä toimii KRIS-Tampere ry. Opinnäytetyön työelämätahoksi valikoituikin KRIS-Tampere ry juuri vertaistuellisen toiminnan vuoksi. Opinnäytetyömme tuo esiin kirjoituspyyntöön vastanneiden kautta kokemuksia integroitumisesta ja Tampereen palvelujärjestelmän tilanteesta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa lähdemme liikkeelle vankeustuomion merkityksestä sekä rikosten uusimiseen vaikuttavista tekijöistä. Sen jälkeen käsittelemme yhteiskuntaan integroitumisen eri puolia ja siihen vaikuttavia sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen syvennymme tarkastelemaan Tampereen palvelujärjestelmää ja vertaistuen määrittelyä. Opinnäytetyömme työelämätahona toimi KRIS-Tampere ry, joten esittelemme KRISin toimintaa pääpiirteissään. KRISin Tampereen toiminnan ja metodologisten ratkaisujen käsittelemisen jälkeen seuraa tutkimuksemme analyysin osuus sekä johtopäätökset.

2 YHTEISKUNTAAN INTEGROITUMINEN

2.1 Vankeusrangaistuksen merkitys

Matti Laine (2007) tarkastelee eri rangaistusmuotoja ja niiden merkityksiä. Vankilarangaistus syntyi alun perin vaihtoehdoksi kuolemanrangaistukselle. Pian alettiin kuitenkin etsiä myös vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja, joiden avulla voitaisiin välttää selkeät vankilan haitalliset vaikutukset. Vaihtoehtoiset rangaistusmuodot, kuten yhdyskuntaseuraamukset, ovat lisäksi huomattavasti taloudellisempi vaihtoehto toteuttaa rikoksesta rankaisemista. (Laine 2007, 357–359.)

Rikoksesta rankaisua voidaan käsitellä eri näkökulmista. Merkitys voidaan nähdä joko utilitaristisesti, jolloin lainrikkojan rangaistus nähdään yhteiskunnallisen hyödyn kautta tai retributivistisesti, jolloin näkökulma on yksilössä ja rikoksen sovittamisessa. Utilitarismin mukaan rangaistuksen ajatellaan olevan panostus tulevaisuuteen ja parempaan yhteiskunnalliseen hyvinvointiin, jossa rangaistus on ennen kaikkea varoittava esimerkki muille kansalaisille. Kyse on siis hyötyajattelusta ja yhteisön etu ylittää aina yksilön edun. Retributioajattelun mukaan taas lainrikkojan kärsimä rangaistus nähdään hyvittämisenä, teon sovittamisena. (Laine 2007, 203–208.)

Perinteisesti vankilan on ajateltu vaikuttavan ennaltaehkäisevästi rikollisuuteen, rangaistuksen toimiessa näin varoittavana esimerkkinä. Toinen vankilan tehtävä on liittynyt rikollisten eristämiseen yhteiskunnasta ja kyseisten henkilöiden vaarattomaksi tekemiseen. Näin muiden kansalaisten on ajateltu olevan turvassa eikä rikoksentekijä pääse jatkamaan rikollista toimintaansa. Kolmas vankeusrangaistuksen tehtävä voidaan nähdä rikollisen käyttäytymisen sovittamisena ja hyvittämisenä. Nykypäivänä korostuu yhä enemmän myös näkemys vankilan kuntouttavasta tehtävästä, jonka mukaan vankilan tulisi edistää rikoksen tekijän mahdollisuutta elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2002, 124–125, 132–136.)

Nykypäivän vankilat toimivat yhä enenevässä määrin kuntouttavalla työotteella. On havaittu, että yhteiskunnasta eristämällä on vaikutuksia, joiden myötä yhteiskuntaan paluu ei ole aina täysin mutkatonta. Suljetussa vankilassa korostuvat tilan merkitys sekä sosiaaliset suhteet hierarkioineen. Suljettu vankila eristää vangin niin fyysisesti kuin psyykkisesti ulkomaailmasta. Eristämistä tapahtuu myös vankilan sisällä, jossa tietyt osastot pitävät sisällään tietynlaista vankiaimesta. Vankiloissa syntyy tietyjä porukoita, joiden säännöt muovaavat omanlaisensa maailman rangaistusajalle. (Ruckenstein & Teppo 2005, 40.)

Vankilan arjessa tietyt käytännöt ja rutiinit näyttelevät suurta osaa elämän sujuvuudessa. Päivät kuluvat hyvinkin samalla kaavalla ja vankilan tilojen jaolla pyritään suunnittelemaan ja ennakoimaan mahdollisimman pitkälle vankien välisiä jännitteitä ja sosiaalisia suhteita. Vankilarangaistuksen yhtenä tavoitteena on siis tietyn järjestyksen avulla tuoda lainrikkojan elämään säännöllisyyttä ja mallia normien rajoissa elämisestä. Vankilamaailman normit eroavat kuitenkin tietyllä tapaa yhteiskunnan normeista, joten tukea tarvitaan vapautuvan vangin sopeutumiseen valtakulttuuriin. (Ruckenstein & Teppo 2005, 40.)

Lainrikkojen kuntoutuksen merkityksellisuyttä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin on kyse yksilön mahdollisuudesta vastata omasta elämästään ja auttamisesta takaisin osaksi yhteiskuntaa. Toiseksi kyse on yhteiskunnallisista työvoimapolitiittisista ja taloudellisista näkökulmista. Lainrikkojen rikollisen elämäntavan aiheuttamat kustannukset yhteiskunnalle ovat moninkertaiset verrattuna lainrikkojen kuntoutukseen ja koulutukseen. (Järvelä 2002, 269.)

Rangaistuksen aikaisen kuntoutuksen ja vapauteen valmentavan toiminnan on todettu ehkäisevän uusintarikollisuutta ja auttavan rikoksen tekijää sopeutumaan yhteiskuntaan rangaistusajan jälkeen. Ominaista kuntouttavalle toiminnalle on yksilöllinen, yhdenmukainen ja johdonmukainen suunnitelma, jota toteuttaa siihen koulutettu henkilökunta. Uusintarikollisuuden valossa katsottuna tuloksellisia kuntoutusmuotoja näyttäisi olevan ainakin kognitiiviset kuntoutusmuodot, terapeuttiset yhteisöt sekä työ- ja ammattiohjelmat. (Laine 2002, 132–136.)

Vankien edellytyksiä integroitua yhteiskuntaan voidaan lisätä paitsi kuntouttamalla itse vankeja, myös puuttamalla niihin syrjäyttäviin rakenteisiin ja mekanismeihin, jotka integroitumista estävät. Vuonna 1999 hyväksytty kansallinen rikosentorjuntaohjelma käsittelee syrjäytymisen ja rikolliseksi kehittymisen yhteyttä. Sen mukaan keskeistä on ehkäistä syrjäytymistä, sillä se ja yleinen huono-osaisuus ovat yhteydessä rikolliseen elämäntapaan luisumisessa. Vankiaines on muuttunut sosiaalisesti entistä moniongelmaisemmaksi päihdeongelmineen ja pidentyneine rangaistusaikoineen. Lisäksi nykyinen yhteiskunnallinen tilanne sosiaalipalveluineen ja työllisyystilanteineen on osoittautunut yhteiskuntaan palaaville lainrikkojille haastavaksi. Tästä syystä rikosentorjuntaohjelma korostaa erityisten vangeille suunnattujen tukitoimien tarpeellisuutta. (Järvelä 2002, 268–269.)

Riitta Granfeltin (2003) tekemän tutkimuksen mukaan asteittaisella vapautumisella vankilasta on merkittävä yhteys yhteiskuntaan integroitumisessa. Portaitaisen vapautumisen ja kontrollin asteittainen vähentäminen tukee vapautuvia vankeja sopeutumaan vähitellen kasvavaan vapauteen ja sen tuomiin uusiin elämänhaasteisiin. Yhteiskuntaan palaaminen suoraan suljetusta vankilasta asettaa monenlaisia haasteita lainrikkojalle. Ilman riittäviä tukitoimia ja rakenteellista työtä vapautuvat vangit ovat suuremmassa vaarassa luisua takaisin rikolliseen elämäntapaan, kuin asteittaisen vapautumisen mukanaan tuomat edut. (Granfelt 2003,65.)

Rikosseuraamuslaitoksen (2011) tekemän seurannan mukaan voidaan todeta, että vaihtoehtoisia rangaistusmuotoja ja asteittaisen vapautumisen mallia käytetään jonkin verran. Viime vuosien aikana onkin yleisesti edetty kohti yhteiskuntaan integroitumista huomioivia rangaistusmuotoja. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella oli 1.11.2011 rangaistusvankeja vankiloissa 22 prosenttia kaikista rikosseuraamusasiakkaista. Avovankiloissa tuomiotaan oli suorittamassa 13 prosenttia asiakkaista ja 22 prosenttia suoritti yhdyskuntapalvelua. Suhteellisen uusi nuorisorangaistus ei ollut seurannassa vielä juurikaan käytössä, kun taas ehdollisesti rangaistuja nuoria oli Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen asiakkaista 19 prosenttia. (Liite 2.)

2.2 Rikoksiin syyllistymiseen vaikuttavia tekijöitä

Rikoksiin syyllistymiseen ja rikosten uusimiseen ehkäisevinä tekijöinä pidetään muun muassa perhesuhteita, lapsista huolehtimista sekä päihdeongelmia. On havaittu, että miehillä ja naisilla on näissä tekijöissä eroavaisuuksia. Perinteisesti naisilla perhesuhteet ja lapsista huolehtiminen ovat olleet miehiä enemmän rikollisuutta ja rikoskierrettä ehkäiseviä tekijöitä. Samoin naisten päihdeongelmat ovat olleet vähäisempiä kuin miehillä. (Tammi-Moilanen 2002, 185.)

Miesten ja naisten rikollisuudessa on havaittavissa määrällistä ja myös laadullista eroavuutta. Usein vangeista puhuttaessa ajatellaan automaattisesti tarkoitettavan miehiä. Vankilaan tuomituista suurin osa onkin miehiä. Rikosseuraamuslaitos julkaisee säännöllisesti vankilukuja, joista voi myös havaita naisten osuuden olevan huomattavasti miehiä vähäisemmän. (Taulukko 1.)

	Vankien päivittäinen keskimäärä		
	miehiä	naisia	yhteensä
16.01.2012	3027	220	3247
16.01.2011	3025	230	3254
16.01.2010	3054	237	3291

TAULUKKO 1. Vankien päivittäinen keskimäärä. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Yleisin naisen tekemä rikos on omaisuusrikos, yleensä näpistys. Perinteisesti nainen on toiminut miehen avustajana rikoksissa. Kuitenkin viime vuosien aikana naisten tekemiin rikoksiin on tullut piirteitä, jotka on aikaisemmin liitetty miesten tekemiin rikoksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi väkivaltarikokset, joissa uhri ei olekaan naisen läheinen tai naisella on rikoksessa mukana rikoskumppani. Naisten vähäisempää syyllistymistä rikoksiin on selitetty muun muassa sosiaalisilla ja kulttuurisilla selitysmalleilla. Naisilla on tietynlaiset sukupuolirooliin ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät odotukset, jotka tukevat rikoksettomuutta. (Tammi-Moilanen 2002, 183–185.)

Myös uusintarikollisuus on naisten keskuudessa miehiä harvinaisempaa. Tähän vaikuttavat perhesuhteet, erityisesti lapsista huolehtiminen, miehiä korkeampi rikokseen syyllistymisikä sekä vähäisemmät päihdeongelmat. Tästä voi päätellä, että nämä edellä mainittujen tekijät ovat taas miehille riskitekijöitä rikoskier-

teen jatkumiselle. Tuentarve vankilasta vapautumisen jälkeen voi siis olla erityisen suuri juuri näillä elämänalueilla. (Tammi-Moilanen 2002, 185.)

Naisille vankilatuomio voi olla miehiä haastavampi, koska vankiloiden toiminta on suunniteltu enemmän miesten tarpeita ajatellen. Myös yhteiskunnallisten odotusten ja asenteiden vuoksi nainen voi olla rikkonut useampia kirjoittamattomia sääntöjä kuin mies. (Tammi-Moilanen 2002,187.) Rikosseuraamuslaitoksen tekemän seurannan mukaan miesvankien lukumäärä oli huomattavasti suurempi kuin naisten. Yleisesti naisvankien osuus Suomen vankiloissa on miehiä pienempi. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Rikosseuraamuslaitoksen vuonna 2011 tekemän seurannan mukaan 18–21-vuotiaista naisista vapautumisen jälkeisen ensimmäisen vuoden aikana reilu 20 prosenttia uusi rikoksensa. Kun saman ikäluokan vapautumisesta oli kulunut viisi vuotta, jo vajaa 60 prosenttia oli ajautunut syvempään rikoskierteeseen. Seurannan mukaan naisten uusimisprosentti väheni sitä mukaa kun ikävuosia tuli lisää. Yli 60-vuotiaiden rikoksen uusimisprosentti oli jo huomattavasti pienempi kuin nuoremmilla. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

Rikosseuraamuslaitoksen tekemän seurannan tuloksista voikin päätellä, että erityisesti nuorilla vapautumisen jälkeiset tukitoimet yhteiskuntaan integroitumisessa ja rikoksettoman elämäntavan omaksumisessa ovat erityisen tärkeitä. Sekä miehillä että naisilla nuoruusikä aina 21 ikävuoteen saakka on seurannan mukaan merkittävin aika rikoskierteen syntymisessä. (Rikosseuraamuslaitos 2012.)

2.3 Yhteiskuntaan integroitumisen lähtökohtia

Myöhäismodernin ja globalisaation aikakaudella on jouduttu miettimään uudelleen normaaliuden häilyviä rajoja. Aikaisemmat sosiaaliset, paikalliset, symboliset ja kulttuuriset rajat ovat muotoutuneet uudelleen. Rajat ovat joka suhteessa hämärtyneet kun keskustellaan normaaliudesta ja marginalisaatiosta. Jokainen on nykyisessä maailmassa jostakin näkökulmasta erilainen. Pohdittavaksi jää

siis, mitkä ovat ne kehykset, joihin vapautuneen vangin tulisi itsensä asettaa. (Helne 2002, 27–32.)

Päihde- ja rikoskierteestä toipuva käy läpi suuren moraalisen muutoksen uutta elämänvaihetta aloittaessaan. Integroituminen suoraan valtakulttuuriin voi olla haastavaa, sillä uusi elämäntapa ja arvot saattavat poiketa suuresti aiemmin opitusta. Siksi integraation välivaiheena on usein tukena jonkin osa- tai alakulttuurin normiston omaksuminen. ”Itsensä löytäminen” ja luottamuksellinen yhteisö ovat väylä sosiaalisen tukeen ja sitä kautta yhteiskuntaan integroitumiseen. (Niemelä 2002, 86–88.)

Rikollinen alakulttuuri tuottaa arvomaailmaa ja identiteettiä, joilla ei ole käyttöä normaalielämässä. Integroitumisessa onkin kyse sellaisen arvoperustan ja identiteetin löytämisestä, joka mahdollistaa elämisen valtakulttuurissa. Asunto, koulutuspaikka sekä toimeentulon saaminen ovat asioita, jotka ovat välttämättömiä identiteetin rakentumisessa. Yhteiskuntaan integroituminen vaatii siis ennen kaikkea rakenteellisia sekä taloudellisia edellytyksiä, mutta myös identiteettityötä. (Niemelä 2002, 81.)

Tuula Kekki tarkastelee tutkimuksessaan (2009) huumeiden käyttäjien tekemiä rikoksia ja rikosten motiiveja. Arkiajattelun mukaan huumeidenkäyttäjät tekevät rikoksia rahoittaakseen huumeiden käyttöönsä. Tutkimuksessa ilmeni, että myös syrjäytyneisyys, taloudellinen huono-osaisuus ja vieroitusoireiden pelko ajoivat tekemään rikoksia toistuvasti. Erityisesti nuoremmat taparikolliset halusivat rikollisin keinoin tavoitella korkeaa elintasoja. Rikosten toistuva tekeminen liittyy siis huumeiden käytön lisäksi myös elämäntapaan ja asenteisiin. Asenteissa voidaan nähdä tiettyä yhteiskuntavastaisuutta ja alakulttuurin normien sisäistämistä. (Kekki 2009, 117–118.)

Yhteiskuntaan integroitumiseen vaikuttavat siis monet sisäiset ja ulkoiset tekijät. Merkittävimpiä asioita, jotka vaikuttavat integroitumisen onnistumiseen, ovat sisäisen arvomaailman muutoksen lisäksi ulkoiset seikat, kuten elinolosuhteiden muutokset. Elinolosuhteiden muutokset liittyvät asumiseen, koulutus- ja työtilanteeseen sekä terveyteen. Lisäksi kyse on orientoitumisesta uuteen elämänta-

paan, sosiaalisesta tuesta lähiverkostoineen, arkielämän jäsentämisestä sekä uusien mielenkiinnon kohteiden etsimisestä. (Knuuti 2007, 91.)

Kati Ahonen (2010) on kvalitatiivisessa opinnäytetyössään tutkinut vapautuvien vankien asettamia tavoitteita yhteiskuntaan integroitumiselleen sekä palvelutarpeita, joita heillä on vapautumisvaiheessa. Samalla hän pyrkii tuomaan esille palvelutarjonnan kehittämistarpeita. Ahosen mukaan yhteiskuntaan integroitumisen tavoitteina vangeilla oli elämän normaalius ja mielekkäät elämänsisällöt. Hän toteaa kuitenkin, että vangit ovat keskenään eriarvoisessa asemassa, koska heille tarjottujen palveluiden taso vaihtelee asuinkunnittain. (Ahonen 2010, 57–63.)

Rikoksiin syyllistyneiden elämäntapaa leimaa monella tapaa suistuminen palvelujärjestelmän reunalle. Elämää leimaavat monet syrjäytymistä tuottavat elementit, kuten päihteiden käyttö, taloudelliset ongelmat, työttömyys, asunnottomuus ja ongelmat ihmissuhteissa. Yleisesti puhutaan moniongelmaisista asiakkaista. (Valokivi 2002, 164–166.)

Tutkimusten mukaan uusintarikollisuuteen liittyy tekijöitä, joihin ei voi vaikuttaa. Tällaisia ovat esimerkiksi vangin ikä ja rikoshistoria. Sen sijaan ajatteluun, asenteisiin ja päihteiden käyttöön vaikuttamalla voidaan vaikuttaa uusintarikollisuuteen ehkäisevästi. Rikoksettoman elämäntavan omaksumiseen vaikuttaa merkittävästi oma muutosmotivaatio. (Karsikas 2005, 30.)

Muutos voidaan nähdä prosessina, joka etenee yksilöllisesti kullakin ihmisellä omaan tahtiin välillä palaten takaisinpäin edellisiin vaiheisiin voidakseen taas jatkaa etenemistä. Esimerkiksi päihteidenkäyttäjien raitistumisvaiheessa on siis normaali ilmiö väliaikaisesti palata välillä ongelmakäyttöön. Muutosprosessin alkuvaiheessa eli harkintavaiheessa yksilö ei vielä harkitse muutosta, mutta hänellä voi olla aavistus käyttäytymisensä ongelmasta tai negatiivisista seurauksista. Yksilö voi olla haluton muutokseen tai hänellä ei ole rohkeutta siihen. (Miller 2008, 31.)

Harkintavaiheessa yksilö alkaa tiedostaa muutostarpeen, mutta ongelman tiedostamisesta huolimatta yksilö voi jatkaa ongelmallista käytöstään. Yksilö har-

kitsee muutosta, mutta siirtää sen vielä lähitulevaisuuteen. Tämä vaihe voi kestää joskus jopa vuosia. (Miller 2008, 31.)

Tällainen ristiriidan kokeminen on Millerin ja Rollnickin mukaan (2002) luonnollinen osa muutosta. Toisaalta yksilöllä on halu muuttaa elämäänsä ja toisaalta halu jatkaa vanhaa elämäntapaa. Ristiriitatilanne on luonnollinen osa muutosvaihetta tietyn aikaa, siihen ei kuitenkaan kuulu jäädä elämään. Ristiriidan kokeminen voi olla avain muutokseen ja sen vahvistuminen voi saada ihmisen motivoitumaan muutokseen ja jättämään vanhan ikäväksi koetun käytöksen. (Miller & Rollnick 2002, 13–14.)

Valmistautumisvaiheessa muutoksen edut alkavat saada yksilön mielessä yhä enemmän tilaa. Ongelmakäytöksen negatiiviset seuraukset alkavat tulla tietoisuuteen ja muutos alkaa olla mahdollista. Yksilö alkaa tehdä konkreettisia valintoja muutoksen mahdollistamiseksi. Hän arvioi omia resurssejaan ja mahdollista tuen tarvetta. Yleensä yksilö kertoo tässä vaiheessa muutoshalukkuudestaan läheisilleen. (Miller 2008, 32.)

Toimintavaiheessa yksilö toimii aktiivisesti muutoksen eteen ja hän on valinnut oman muutosstrategiansa, eli itselleen sopivan tavan muuttua. Tässä vaiheessa yksilö voi tehdä suuriakin muutoksia ja esimerkiksi vaihtaa kaveripiiriä. Tämä vaihe on ikään kuin kuherruskuukausi uuden elämän suhteen. Vaikeimmat haasteet ovat edessä vasta ylläpitovaiheessa. Tällöin yksilön muuttunut elämäntyyli on jo kestänyt pidempään ja yksilö voi joutua ponnistelemaan voidakseen jatkaa uutta elämäntyyliään. Tässä vaiheessa luonnollisena osana kuuluu myös palaaminen entiseen väliaikaisesti. Tällöin opitaan myös tunnistamaan omaa käyttäytymistä ja varomaan mahdollisia riskitilanteita. (Miller 2008, 32–33.)

Usein pysyvä muutos ei tapahdu muutosprosessin ensimmäisellä kierroksella, kun on käyty yhden kerran muutoksen vaiheet läpi. Paluu vanhaan voi opettaa oman käytöksen tuntemisen lisäksi myös itselle sopivista muutosstrategioista. Tietty strategia tai tukitoimi ei auta kaikkia. Paluu vanhaan voi myös opettaa asettamaan muutostavoitteet oikeankokoiseksi. Päihteidenkäyttäjät voivat retkahtaa käyttämään päihteitä uudelleen ja palata joko harkinta- tai esiharkinta-

vaiheeseen. Esiharkintavaiheeseen paluu tarkoittaa, että on jonkin aikaa haluton tai kyvytön muutokseen. Palaaminen aikaisempiin ei tarkoita epäonnistumista vaan kuuluu muutosprosessiin. (Miller 2008, 32–33.)

2.4 Palvelujärjestelmä Tampereella

Oman motivaation lisäksi vapautunut vanki tarvitsee tukea voidakseen aloittaa tavallisen arkielämän, johon päihteet ja rikokset eivät kuulu. Vapautunut tarvitsee tukea arkielämään, työelämään ja yleisten yhteiskunnallisten taitojen opetteluun. Näihin hän on jo alustavasti saanut tukea vankilassa oloaikana. (Taruvuori 2010, 66.)

Vapautuneille vangeille kuuluvat samat kunnan ja valtion järjestämät julkisen sektorin palvelut, jotka kuuluvat kaikille Suomen kansalaisille. Kunnan tehtävänä on järjestää sosiaalihuolto, jonka tehtävät määritellään sosiaalihuoltolain 13§:ssä. Niitä ovat sosiaalipalvelut, toimeentulotuki, sosiaaliavustukset, sosiaalinen luotto ja niihin liittyvät toiminnot. Kunnan velvollisuuksiin kuuluu myös sosiaalisten olojen kehittäminen ja sosiaalisten epäkohtien poistaminen. (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 3 luku 13§.)

Kunnan tehtävänä on järjestää myös terveydenhuolto asukkailleen. Terveydenhuoltoon sisältyvät terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoido. Kunnan on huolehdittava, että terveydenhuollon palvelut saavuttavat tasavertaisesti kaikki kunnan asukkaat. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 1 luku 10§.)

Vapautunut vanki voi vapauduttuaan hakeutua työttömäksi työnhakijaksi Työ- ja elinkeinotoimistoon. Hänelle kuuluvat samat työllisyyspalvelut kuin muillekin kansalaisille. Alle 25-vuotiaat ilman ammattikoulutusta olevat voivat hakeutua työharjoitteluun ja yli 25-vuotiaat voivat hakeutua työelämävalmennukseen. Rikostausta voi rajoittaa työnhakua tietyille aloille. Laki velvoittaa työnantajan selvittämään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan. Kun työharjoittelu tai työelämävalmennus tapahtuu rikostaustan selvittämislain soveltamispiiriin kuuluvissa tehtävissä, työ- ja elinkeinotoimisto pyytää työnhakijan rikosre-

kisteriotteen nähtäväksi ennen työharjoittelu- tai työelämävalmennussopimuksen tekemistä. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2012.)

Vapautuneiden vankien elämään on usein kuulunut päihteiden ongelmakäyttöä. Päihteiden ongelmakäyttö on eräs merkittävä riskitekijä uusille rikoksille. Päihteiden ja rikosten tekemisen välillä on selvä yhteys. (Mäki 2002, 239.) Onkin tärkeää, että vapautunut vanki saa tukea päihdeettömyyteen tai hallittuun alkoholinkäyttöön. Päihdehuoltolain (41/1986, 3§) mukaan kunnan on huolehdittava päihdehuollon järjestämisestä tarpeen edellyttämässä laajuudessa. Päihdehuollon palvelujen ja toimenpiteiden järjestäminen ja kehittäminen kuuluu sosiaalihuollon osalta sosiaalilautakunnalle ja terveydenhuollon osalta terveyslautakunnalle. Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on ehkäistävä alkoholin ja muiden päihteiden ongelmakäyttöä yleisesti lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. (Päihdehuoltolaki 41/1986, 1 luku 3§.)

Päihdeongelmaan apua hakeva voi ensimmäiseksi ottaa yhteyttä kunnan terveyden- tai sosiaalihuollon työntekijään. Asiakkaat, joiden pääpäihde on alkoholi, voivat myös itse ottaa suoraan yhteyttä Selviämis- ja katkaisuhuoltoasemaan. Muissa päihdeongelmissa asiakkaat voivat hakeutua A-klinikalle. (Perhe- ja sosiaalipalvelut 2012.)

KRIS- Tampere ry:n toiminnanjohtaja Jari Ihalaisen (2012) mukaan tilanne vapautuvien vankien tukitoimien osalta Tampereella on valtakunnallisesti verrattain hyvä. Tarjolla on muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna kattavat sosiaali- ja terveystalvet sekä kattavasti kolmannen sektorin toimijoita. Yhteistyössä Rikoksettomaan Elämään -yhdistys toimii tukipalvelut yhteen kiinnittävänä voimana. (Ihalainen 2012.)

Mainiemen kuntoutumiskeskus, Järvenpään sosiaalisairaala ja Silta-Valmennus toimivat Ihalaisen (2012) mukaan omalta osaltaan Tampereen palveluja täydentävinä tahoina. Lisäksi Tampereelle vapautuville lainrikkojille on tarjolla Pirkanmaan Sininauhan, Silta-Valmennuksen, Vuohenojan palvelutalon sekä Tampereen A-killan Kotikartano-tukikodin asumispalvelut. Ihalaisen kokemuksen mukaan lähes kaikki päihdekuntoutukseen haluavat lainrikkojastaustaiset henkilöt

pääsevät hoitoon, mikäli oma motivaatio on siihen otollinen. (Asumispalvelut 2012, Ihalainen 2012.)

Asumispalveluja päihdekuntoutujille Tampereella tarjoavat Alfa-kuntoutus, jonka palveluja ovat avokuntoutus ja tukiasuminen, sekä Tampereen asumispäivystys ja tukiasumisen yksikkö (TASTU) Hervannassa, jonne ohjataan päihdetaustaisia henkilöitä suoraan vankilasta kun muuta yöpymispaikkaa ei ole tiedossa. TASTUn palveluita ovat matalan kynnyksen asumispalvelut, erityinen päihtyneiden osasto sekä päihhteistä toipuvien osasto. Lisäksi TASTU tarjoaa tukiasumista päihhteettömille kuntoutujille. Lisäksi vankilasta vapautuneilla henkilöillä ovat käytössä samat vuokra-asuntojen välityspalvelut kuin muillakin tamperelaisilla. Tosin akuutti päihdeongelma muodostaa usein esteen asunnon saamiselle. (Ihalainen 2012, Asumispalvelut 2012.)

A-killan asumispalvelut toimivat välivaiheena ennen omaan asuntoon muuttoa ja vaativat näytön päihhteettömyydestä, ennen kuin palvelua voi käyttää. Myös Tampereen vuokra-asunnot vaativat noin puolen vuoden näytön päihhteettömyydestä ennen asunnon saamista. Asunnon välittäjän vakuuttaminen päihhteettömyydestä voi olla vaikeaa. Yksi väylä päihdekuntoutuksen ja oman asunnon saamisen välillä on Silta-Valmennuksen Etuovesta -hanke, joka toimii matalan kynnyksen asumispalveluna lainrikkojataustaisille henkilöille. Kyseessä on toimintamuoto, jossa Silta-Valmennuksen avulla vuokrataan asuntoja kohderyhmälle tietyksi ajanjaksoksi. Asunnot eivät ole keskitetyksi yhdessä paikassa, vaan asunnot ovat integroituneina ympäri kaupunkia. (Etuovesta-hanke 2012, Ihalainen 2012.)

Ihalainen korostaa, että vaikka palveluja olisikin saatavilla riittävästi, on päihdeongelman luonne usein sellainen, ettei kuntoutuminen tapahdu hetkessä ja nopeasti. Ongelmana ovat ne, jotka retkahtavat aina uudelleen ja putoavat taas polun alkuun. (Ihalainen 2012.)

Vuoden 2012 alussa on Tampereella aloittanut toimintansa Tampereen vapautteen valmennuspalvelu (VAPA). Palveluntuottajana toimii Siltavalmennusyhdistys. Vapautumispalveluiden asiakkaaksi ohjautuu Tampereen seutukunnalle vapautuvia miesvankeja, joilla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä

vapaudessa. Sijoittuminen vapautumispalveluiden piiriin tapahtuu, siinä vaiheessa kun vankeutta on jäljellä noin 6 viikkoa–6 kuukautta. Vapautuvan tulee olla sitoutunut kuntoutukseen ja kykenevä ryhmämuotoiseen kuntoutukseen. Vapautumisyksikkö tarjoaa tukea kymmenelle vapautuneelle kerrallaan. Tarkoitus on, että kukin vapautunut asuu noin kahden kuukauden jakson vapautumispalveluissa. Jakson aikana on tarkoitus löytää asunto, saada tarpeelliset kontaktit päihdekuntoutukseen tai vertaistukeen sekä luoda jatkumoa opiskeluun tai työllistymiseen. (Tanskanen 2012.)

2.5 Vertaistuki

Vertaistuki on eräs toimintamuoto, jossa ihmisen tarve sosiaalisuuteen ja tarve tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään voivat toteutua. Vertaistuki on vapaaehtoistoimintaa, joka perustuu samankaltaista kokeneiden vastavuoroiseen jakamiseen. Vertaistukeen kuuluu tasa-arvoisuus, keskinäinen solidaarisuus, kuuluksi ja ymmärretyksi tuleminen sekä kohtaaminen ja tukeminen. (Harju 2010, 131.)

Vertaistuki on moniulotteinen toimintamuoto ja sille on olemassa erilaisia määritelmiä. Vertaistuesta puhuttaessa voidaan joskus synonyymeina käyttää sanoja vertaisuus ja vertaistoiminta. Vertaisuus on kuitenkin laajempi käsite kuin vertaistuki. Kaksi tai useampi ihminen voivat olla vertaisia ilman ongelmaa tai kriisiä. Samoin vertaistoimintaa voi olla pelkästään ihmisiä yhdistävien asioiden perusteella. Vertaistuessa sen sijaan on kysymys ihmisten toisilleen antamasta tuesta kriisin tai muun haasteellisen elämäntilanteen yhteydessä. (Jantunen 2010, 86–87.)

Sanassa vertaistuki korostuu samankaltaisten kokemusten merkitys ja ihmisten välille muodostuva eheyttävä ja voimaannuttava vuorovaikutus. Esimerkiksi muissa Pohjoismaissa käytetään sanaa *självhjälp*, kun tarkoitetaan vertaistuen kaltaista toimintaa. *Självhjälp* on suomeksi oma-apu. Oma-apu ja vertaistuki - sanat antavat erilaiset painotukset toiminnalle. Toisaalta vertaistuki-käsite sisältää ajatuksen ihmisen omien voimavarojen löytymisestä ja käyttöönotosta.

Suomessa vertaistukitoiminnassa kuitenkin lähtökohtana voidaan pitää voimaantumista nimenomaan vuorovaikutuksessa. (Holm 2010, 12.)

Ensimmäisinä varsinaisina vertaistukiryhminä pidetään usein AA-kerhoja, Anonyymien Alkoholistien ryhmiä. Perustajajäsenet Bill Willson ja Bob Smith tapasivat toisensa vuonna 1935 alkoholiongelmaisten Oxford-ryhmässä. Muutaman vuoden kuluttua he kokosivat oman vertaistukiryhmän, jonka nimeksi tuli pian Alcoholics Anonymous. Suomeen toiminta rantautui vuonna 1948. (Laimio & Karnell 2010, 9–10.)

1990-luvulla laman myötä vapaaehtoistoiminta ja vertaistukiryhmät lisääntyivät. Vertaistoiminnan tärkeimpiä tuottajia ovat järjestöt ja niitä tuetaan taloudellisesti esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen toimesta. (Laimio & Karnell 2010, 10.)

Nykyään vertaistuki on yleinen ja hyväksytty toimintamuoto professionaalisen hoivan rinnalla. Vertaistuen on todettu voimaannuttavan kokemusten jakamisen mahdollisuuden ja kuulluksi tulemisen myötä. Vertaistuki voidaan nähdä myös modernin kaupunkiyhteisön muunnelmana kyläkulttuurin talkoista ja keskinäisestä avunannosta. (Harju 2010, 131–132.) Kansalaisjärjestötoiminnan strategiassa (2003) todetaan muun muassa näin: ”Vertais- ja tukihenkilötoiminta tuottaa ruohonjuuritaso yhteiskuntaan hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa, jota viranomais toiminta ei kykene tuottamaan. Vertaistuki ei ole tärkeää vain ongelmatilanteissa, vaan se toimii myös arkipäivän elämänlaadun vahvistajana.” (Kansalaisjärjestötoiminnan strategia 2003.)

Vertaistuen lähtökohtana on ihmisten välinen vuorovaikutus. Onnistuneeseen vuorovaikutukseen kuuluu aito läsnäolo, toisten ihmisten arvostaminen, avoimuus, sallivuus ja kuunteleminen. Toisten ihmisten arvostaminen ja kunnioittaminen on mahdollista, kun ymmärretään, että jokainen toimii omalla ainutlaatuisella tavallaan. (Holm 2010, 52.)

Aaro Harjun (2010) mukaan ihminen on sosiaalinen olento ja hänellä on tarve kuulua johonkin ryhmään tai yhteisöön ja myös tarve tulla hyväksytyksi sellaisena kuin hän on. Ihmisen luonnolle on ominaista syntymästään lähtien kuulua ihmisten joukkoon, yksinäisyys lamaannuttaa ja jopa tappaa. Nyky-

yhteiskunnassa ihmisen sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden tarve tiedostetaan hyvin, mutta siitä huolimatta yksinäisyys on viime vuosien aikana vain lisääntynyt. Tällaisen kehityksen taustalla on perinteisten yhteisöjen hajoaminen ja yhteiskuntarakenteiden muutos sekä ihmisten muuttoliike. Muuttoliikkeen myötä ihmiset eivät juurru tietylle asuinalueelle eikä yhteisöllisyyttä pääse kehittymään. Ihminen ei automaattisesti kuulu johonkin ryhmään ja hänen sukunsa voi asua kaukana. Näin kaikilla ei ole läheistä sosiaalista verkostoa, joka olisi tukena tarvittaessa. (Harju 2010, 75–76.)

Yksinäisyyden lisääntymiseen vaikuttaa myös yksilöllisyyden vahva korostaminen. Harjun mukaan 2010-luvulla on mahdollista vain sellainen yhteisöllisyys, jossa on mukana yksilöllisyys. Ihminen kaipaa yhteisöllisyyttä turvan antajana, mutta samanaikaisesti hän haluaa toteuttaa itseään vapaasti. Tulevaisuuden yhteisönä voivat menestyä sellaiset yhteisöt, jotka sallivat yksilön erilaisuuden ja persoonallisuuden. (Harju 2010, 76–77.)

Vertaistuen piirissä olevien samankaltaisten kokemusten myötä syntyy toisen ymmärrys helposti. Vertaisryhmässä ihminen voi kokea jopa ensimmäistä kertaa tulevansa kuulluksi ongelmineen, tunteineen ja ajatuksineen. Vertaistuen vastavuoroisuus voi edesauttaa luottamuksen ja turvallisuuden tunteen syntymistä. Joskus apua voi saada jo siitä, että joku toinen kertoo samankaltaisista kokemuksistaan. (Laimio & Karnell 2010, 18.)

Itsetunto lisääntyy, kun huomaa myös itse auttavansa toista. Vertaistuen piirissä ei olla vain asiakkaita ja avun vastaanottajia. Vastavuoroisuus lisää tasearvoisuutta ja myös aktiivisuutta. (Holm 2010, 52.) Vertaistuen myötä voi saada myös rohkaisua siitä, että ongelmista huolimatta voi selviytyä. Vertaistuen piirissä näkee ihmisiä, jotka ovat selvinneet samankaltaisista asioista. Selviämistarinat ovat jokaisella yksilöllisiä ja toisen selviytymisen kautta voi saada myös tietoa uudentlaisista poluista mennä eteenpäin. Näin elämänpiiri ja näköala myös yhteiskuntaan voi laajentua. (Laimio & Karnell 2010, 19.)

2.6 KRIS-Tampere ry

KRISin toiminta aloitettiin Suomessa vuonna 2001. Yhdistys käytti nimeä Rikollisten Revanssi Yhteiskunnassa – RRY. Nimi oli suora käännös ruotsinkielisestä nimestä Kriminellas Revansch i Samhället. RRY muutti nimensä KRIS-Suomeksi vuonna 2003 ja yhdistys rekisteröitiin. Kriminaalihuollontukisäätiö (KRITS) ja Raha-automaattiyhdistys (RAY) alkoivat tukea KRIS-Suomea. (Historia 2011.)

KRIS-Tampere aloitti toimintansa vuonna 2004. Tilat sijaitsivat aluksi Pispalassa ja siirtyivät vuonna 2006 keskustaan Aleksanterinkadulle nykyiselle paikalleen. Toiminta alkoi pienimuotoisena, mutta laajeni nopeasti monipuoliseksi verkostoksi kaupunkiin. KRIS-Tampereen perustivat muutama raitistunut entinen lainrikkoja, jotka kaipasivat tekemistä uuden elämäntavan tueksi. Vähitellen mukaan tuli lisää vertaisia ja näin toiminta laajeni. (Ihalainen 2012.)

KRIS-Tampere ry on osa laajempaa KRIS-Suomen keskusliitto ry:tä. KRIS on poliittisesti ja aatteellisesti riippumaton järjestö, joka tukee vankilasta vapautuvia henkilöitä ja auttaa heitä sopeutumaan yhteiskuntaan sekä kohtaamaan haasteita, joita vapautuminen tuo tullessaan. KRISin työntekijöillä on poikkeuksetta omaa kokemusta päihde- ja rikoskierteestä ja vertaistuen periaatteella he tukevat asiakkaitaan päihde- ja rikoksettomassa elämäntavassa. KRISin toiminta perustuu neljälle periaatteelle, jotka ovat päihdeettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. (Mikä KRIS on ja mitä KRIS tekee? 2011.)

Yksi KRIS-Tampere ry:n tarjoamista tukimuodoista on vankilatyö. Vankilatyö sisältää muun muassa vankilassa tapahtuvia tukitapaamisia, joissa KRISin työntekijä tapaa vangin tämän omasta pyynnöstä tarjoten tukea, neuvoja ja palveluohjausta vangin tilanteeseen liittyen. Tällöin on mahdollista jo vankeusaikana valmistella vapautteen siirtymistä miettimällä yhdessä vangin kanssa esimerkiksi päihdekuntoutukseen ja asumiseen liittyviä asioita. (Vankilatyö 2011.)

KRIS-Tampere ry tekee yhteistyötä Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen kanssa vankilasta vapautuneiden henkilöiden työllistämiseksi. KRIS tarjoaa tu-

kea työelämään ja koulutukseen siirtymisessä Vankilasta siirtyminen työelämään (VST) –hankkeen kautta. ELY-keskus (elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus) rahoittaa edelleen vuonna 2008 alkanutta työllisyyspoliittista toimintaa Tampereen seudulla vuosina 2011–2013. KRIS-Tampere ry toimii työn välittäjänä asiakkailleen ja lisää näin vaikeasti työllistyvien mahdollisuuksia työllistyä väli- ja avoimilla työmarkkinoilla. (Vankilasta siirtymä työmarkkinoille -hanke jatkuu 2011.)

VST-hanke toimii linkkinä kuntien, vankeinhoidon sekä kolmannen sektorin välillä tukien näin vankeuslain asettamia tavoitteita. Suuri osa asiakasryhmästä on vaikeasti työllistettäviä sekä vajaakuntoisia. Monien tilannetta ei ole usein karotettu pitkään aikaan. Asiakasryhmällä on monia ongelmia, kuten päihteiden käyttö. Tämä osaltaan lisää syrjäytymisriskiä ja riskiä ajautua uudelleen rikoskierteeseen. (Vankilasta siirtymä työmarkkinoille -hanke jatkuu 2011.)

Toisaalta VST-hankkeen tehtävä on myös kuntouttava. Vaikka työpaikkaa avoimilta työmarkkinoilta ei löytyisikään, on toiminnan aikana voinut tulla elämään muunlaisia väyliä, joilla jatkaa eteenpäin alkanutta päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. Hankkeen aikana Pirkanmaalla on saatu kokea monia onnistumisia. Projektityöntekijä Sami Nieminen kertoo, että noin 100 asiakkaasta vain noin kymmenesosa on palannut rikos- tai vankilakierteeseen. Pirkanmaan lisäksi VST-hanke aloittelee toimintaansa nyt myös Helsingissä KRIS-Etelä-Suomen toimesta. (Vesander 2011, 15.)

Vankeusrangaistuksen aikaisten yksilötapaamisten lisäksi KRIS on mukana ryhmätapaamisissa, kuten Kylmäkosken vankilassa pidettävällä vapautteen valmentavalla kurssilla (VAPARI) ja toisaalta toiminnallisissa tapaamisissa, kuten lentopallo- ja jalkapallopeleissä. KRIS tarjoaa myös intensiivistä lomatukea ja tukea asiointilomille niitä tarvitseville vangeille. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kuljetusta vankilasta lomalle ja takaisin, sekä tukea loman aikana. Pyynnöstä KRISin tukihenkilö myös hakee vangin portilta tämän vapautumishetkellä, koska tällöin riski esimerkiksi päihteiden käytön aloittamiseen on suuri. Lisäksi KRISin tuki voi edesauttaa vangin pääsemistä koevapauteen, joka voidaan myös suorittaa KRISillä. (Vankilatyö 2011.)

Vapautuneille vangeille KRIS-Tampere tarjoaa monenlaisia palveluja eri yhteistyökumppaneiden tuella. KRISin palveluita ovat toimintakeskuksen avotyö, nuorisotyö sekä erilaiset virkistys- ja vapaa-ajan toiminnot. Toimintakeskuksen tavoitteena on tukea vankilasta vapautuneita, syrjäytymisuhan alla olevia henkilöitä integroitumaan yhteiskuntaan. Painopisteenä ovat päihdeettömyyden sekä rikoksettomuuden tukeminen muun muassa vertaistukityö, ammatillisen päihdetyön sekä palveluohjauksen keinoin. (Mikä KRIS on ja mitä KRIS tekee? 2012, Toimintakeskus 2012.)

KRIS-Tampereen erityisnuorisotyö on vertaistukiperiaatteella toteutettavaa ennaltaehkäisevää ja korjaavaa kriminaalityötä 15–25-vuotiaille päihde- ja rikoskierteessä oleville nuorille. KRIS-Tampereen erityisnuorisotyötä toteutetaan yksilöllisen palveluohjauksen sekä vapaa-ajan toiminnan keinoin. (Erityisnuorisotyö 2012.) Lisäksi KRIS-Tampere järjestää asiakkailleen monenlaista vapaa-ajan toimintaa ja mielekästä tekemistä muun muassa liikuntavuorojen, elokuvailtojen sekä erilaisten urheilutapahtumien muodossa. (Vapaa-ajan toiminta 2012.)

KRIS-Tampereen oman toiminnan lisäksi Rikosseuraamuslaitos ja Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystalvet ostavat KRIS-Tampereen palveluita asiakkailleen. Näitä palveluita ovat tuettu asuminen, kuntouttava työtoiminta, viiden tunnin päihdehuoltojakso, rangaistuksenaikainen välikuntoutus, lainrikkokojanuorten tukiohjelma sekä rikosseuraamusasiakkaiden tukiohjelma. Lisäksi KRIS-Tampere on mukana kehittämässä erilaisia hankkeita ja projekteja vankilataustaisten henkilöiden yhteiskuntaan integroitumisen tueksi. (Ostopalvelut 2012.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuskysymykset

Haluamme opinnäytetyössämme selvittää Tampereen seudulle vapautuneiden vankien kokemuksia vapautumisen jälkeisestä ajasta ja yhteiskuntaan uudelleen integroitumisesta sekä siihen vaikuttavista tekijöistä. Tutustuimme aluksi integroitumiseen ja syrjäytymiseen liittyvään kirjallisuuteen. Opinnäytetyöhömmme liittyy vertaistuen näkökulma integraatiota tukevana tekijänä. Tutustuimme myös vertaistuesta kertovaan kirjallisuuteen sekä tutkimuksiin.

Haluamme selvittää mitä tukea vapautuneet vangit ovat saaneet integroitumisen tueksi ja millaisen tuen he ovat kokeneet myönteiseksi. Lisäksi haluamme selvittää millaisia haasteita vapautuneet vangit kohtaavat vapautumisen jälkeen, mitä tukea he kaipaavat enemmän sekä onko palvelujärjestelmässämme puutteita heidän näkökulmastaan. Selvitämme tilannetta Tampereen alueella.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia kokemuksia vankilasta vapautuneilla vangeilla on yhteiskuntaan integroitumisesta?
2. Mitkä tekijät ovat tukeneet vapautunutta vankia yhteiskuntaan integroitumisessa vapautumisen jälkeen?
3. Kuinka vertaistuki on auttanut siviilielämään paluussa?
4. Millaista tukea vapautunut vanki olisi kaivannut enemmän vapautumisensa jälkeen?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on prosessiluontoinen. Tutkimuksen eri vaiheet voivat muotoutua tutkimuksen edetessä esimerkiksi tutkimustehtävän ja aineistonkeruun osalta. Laadullista tutkimusta tehdään tutkittavan aineiston äärellä ja tämä voi tuoda uusia näkökulmia tutkimuksen sisältöön. Tutkijalta tämä vaatii joustavuutta ja taitoa kehittää ja linjata tutkimusta uudelleen tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2010, 70.)

Haluamme selvittää opinnäytetyössämme vapautuneiden vankien kokemuksia vankilasta vapautumisen jälkeisestä ajasta ja saada heidän äänensä kuuluviin, siksi valitsimme tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Laadullisessa tutkimuksessa painottuu empiirisestä aineistosta nouseva tieto teoriaa tukevana tekijänä. (Kiviniemi 2010, 74.)

Opinnäytetyössämme selvitämme vapautuneiden vankien kokemuksia vankilan jälkeisestä ajasta ja yhteiskuntaan integroitumisesta. Taustalla on käsitys ihmisestä, joka on perustaltaan yhteisöllinen ja jolla on pyrkimys liittyä yhteiskuntaan. Voidaan puhua fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimuksesta, kun tutkitaan kokemuksia ja niiden merkityksiä. Kokemusten tutkiminen on fenomenologisessa tutkimuksessa varsinainen tutkimuksen kohde. (Laine 2010, 28–30.)

Ihminen ei suhtaudu ympäröivään maailmaan neutraalisti, vaan antaa kokemuksilleen merkityksiä. Fenomenologisen merkitysteorian mukaan merkitykset syntyvät ihmiseen yhteisön ja kasvatuksen kautta. (Laine 2010, 31.) Haluamme opinnäytetyössämme selvittää kirjoituspyyntöön vastanneiden henkilöiden taustaa voidaksemme vertailla, miten lapsuuden yhteisö ja kasvuympäristö on vaikuttanut myöhempään käyttäytymiseen, yhteiskuntaan uudelleen integroitumiseen ja haluun olla yhteiskunnan jäsen. Taustalla on oletus, että jokaisella ihmisellä on henkilökohtainen kokemus yhteiskunnan merkityksestä. Kirjoituspyyntöömme vastanneet henkilöt ovat erilaisista taustoista olevia henkilöitä. Osa on jo lapsuudessaan elänyt yhteiskunnan reunoilla vailla huolenpitoa ja osa on kotoisin tavallisesta ydinperheestä.

Pyrimme tulkitsemaan kirjoituspyyntöön vastanneiden henkilöiden kirjoituksia. Tämä tuo työhön hermeneuttisen ulottuvuuden. Olemme itse tutkijoina osa yhteiskuntaa ja se tuo yhteisöllisen lähtökohdan tulkitsemisellemme, emme aloita tulkitsemista tyhjästä. Pyrimme ymmärtämään, mitä tutkittavat vastauksillaan tarkoittivat ja mitä vastaukset kuvastavat. Esimerkiksi, kun joku kuvaa retkahamistaan, pyrimme ymmärtämään ja tulkitsemaan muutoksen vaiheiden kautta tutkittavan käytöstä. Tutkittava ilmaisee itseään luontaisen ymmärryksen mukaan. Pyrimme työssämme käsitteellistämään ja refleктоimaan vastausten merkityksiä. Tutkimus tuo tietoisiksi asioita, jotka ovat jo tunnettuja. (Laine 2010, 28–33.)

3.3 Aineiston keruu ja sisällönanalyysi

Aloitimme aiheeseen perehtymisen etsimällä tietoa ja aiempia tutkimuksia liittyen yhteiskuntaan integroitumiseen ja vertaistuen merkitykseen. Tutkiessamme aiheita huomasimme, että tietyillä sisäisillä ja ulkoisilla tekijöillä oli merkittäviä yhteyksiä yhteiskuntaan integroitumisessa. Sisäiset tekijät liittyivät selkeästi mielekkäiden elämänsisältöjen löytämiseen ja arvomaailman muutokseen. Lisäksi yhteiskuntaan integroitumiseen liittyviä teemoja olivat ulkoiset tekijät, kuten vertaistuki, läheisverkosto sekä asunnon merkitys. Näiden teemojen pohjalta lähdimme muotoilemaan tutkimuskysymyksiä aineiston keruuta varten.

Hankimme aineiston kirjallisessa muodossa, jotta työhömmme osallistujat saavat rauhassa miettiä tutkimusteemoja. Hankimme tutkittavan kohdejoukon KRIS-Tampere ry:n kautta. Otimme ensin yhteyttä KRIS-Tampere ry:n toiminnanjohtaja Jari Ihalaiseen ja sovimme keskusteluajan. Keskustelimme opinnäytetyömme aiheesta ja totesimme aiheen ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi. Keskustelussa päädyimme siihen, että toteutamme haastattelun kirjallisessa muodossa. Ajattelimme, että kirjoittaminen olisi helpompi tapa tuoda vaikeita kokemuksia esiin. Teimme kirjoittamisen tueksi pohjan, jossa toimme esiin kirjoittamisen kannalta keskeisiä asioita (Liite 1). Suunnittelimme kirjoituspyynnön selkeäksi, jotta kynnyks kirjoittamiseen olisi mahdollisimman pieni.

Kirjoituspyynnössä pyysimme osallistujia kertomaan kokemistaan elämänvaiheista. Kirjoituspyynnössä kysyimme tietoja kirjoittajan taustasta, vankeuden jälkeisestä ajasta ja KRISiltä saadusta tuesta. Taustatietoina kysyimme muun muassa perheestä, päihteidenkäyttö- ja vankeushistoriasta. Taustatietojen avulla halusimme kartoittaa henkilön elämän lähtökohtia ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa vankilaan joutumiseen. Vankeuden jälkeisestä ajasta halusimme kysyä, mikä on motivoinut muutokseen ja mitkä asiat ovat tukeneet elämänmuutoksessa ja sen myötä yhteiskuntaan integroitumisessa. KRISin osalta kysyimme muun muassa, miten tutkittavat ovat ohjautuneet KRISin tuen piiriin ja millaista tukea he ovat saaneet. Teemat olivat tutkimukseen osallistuneille henkilöille haastavia ja tunteita herättäviä, joten halusimme antaa kirjoitusprosessille riittävästi aikaa. Tähän kului enemmän aikaa.

Olimme varanneet kuukauden aikaa kirjoittamiselle, mutta aikaa kului kaksikuukautta. Koska kirjoitusten saaminen venyi, kävimme muutaman kerran KRISillä tapaamassa kirjoittajia. Keskustelimme kirjoitusten teemoista ja kirjoitusprosessista, jolloin ilmeni että osalla kyse oli aloittamisen vaikeudesta. Osa taas koki itse kirjoittamisen vaikeaksi. Kirjoittajien tapaamisilla oli kirjoittamista edesauttava vaikutus, ja lopulta saimme kaikki sovitut kirjoitukset. Kun olimme saaneet kaikki kirjoitukset, kävimme vielä tapaamassa ja kiittämässä kirjoittajia pienellä lahjalla. Tämä hetki oli meille kaikille hieno ja vaikuttava ja toi päätökseen yhteisen prosessin.

Kaikki osallistujat olivat mukana KRIS-Tampere ry:n toiminnassa. Tapasimme kirjoituspyyntöön vastanneet ennen tehtävän aloittamista. Kirjoittajille järjestettiin aika ja paikka kirjoittamiseen KRISin toimintakeskuksen tiloissa, joka oli heille entuudestaan tuttu ja turvallinen ympäristö. KRISin tiloissa oli mahdollista saada tarvittaessa tukea KRISin työntekijöiltä sekä kirjoittamiseen että tunteiden käsittelemiseen. Kirjoituspyyntöön vastanneet osallistuivat työhömmme vapaaehtoisesti. Teimme osallistujien kanssa kirjalliset sopimukset työhömmme osallistumisesta ja selvitimme heille opinnäytetyömmme tarkoituksen. Selvitimme osallistujille myös, että heidän anonymiteettinsä on suojattu, joten heidän henkilöllisyyteensä liittyvät seikat eivät tule ilmi opinnäytetyössämme.

Kirjoituspyyntöömme vastasi yhdeksän KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana ollutta henkilöä. Kaikkia osallistujia yhdisti päihdetausta ja rikollisesta elämästä irtaantuminen. Iältään osallistujat olivat noin 20–65-vuotiaita. Osallistujat koostuivat seitsemästä miehestä ja kahdesta naisesta. Kaikki osallistujat olivat vapautuneet vähintään kahden vuoden vankilatuomiolta viimeisen viiden vuoden aikana. Kirjoitukset oli tehty tietojenkäsittelyohjelmalla ja niiden pituus vaihteli yhdestä neljään sivua.

Valitsimme kirjoitusten analyysitavaksi sisällönanalyysin. Käsittelimme kirjoitukset teemoittelun keinoin, jolloin nostimme aineistosta tutkimuskysymyksiin liittyviä teemoja. Muodostimme taulukon tutkimuskysymysten mukaan ja nostimme esiin tutkimuskysymysten kannalta keskeiset aiheet. Taulukoinnin ja keskustelun avulla aloimme hahmottaa tutkimuskysymyksiin vastauksia. Eskola ja Suoranta (1999) painottavat, että teemoittelu perustuu teorian ja käytännön väliseen vuoropuheluun. Näin analyysi ei jää pelkäksi irralliseksi kertomukseksi. (Eskola & Suoranta 1999, 175–176.)

Tutkimuskysymysten mukaan pyrimme löytämään aineistosta ensin niitä sisäisiä sekä ulkoisia tekijöitä, jotka olivat vaikuttaneet kirjoituspyyntöön vastanneiden henkilöiden vapautumisen jälkeiseen elämään. Aiemmin hahmottelemamme kokonaisuudet olivat mielekkäiden elämänsisältöjen merkitys yhteiskuntaan integroitumisessa, perheen, kuntoutuksen sekä työtoiminnan merkitys sekä vertaistuen merkitys yhteiskuntaan integroitumisessa.

Aiheiden taulukoinnin jälkeen aloimme jäsentää johtopäätöksiä ja yhdistää kertomuksia sisäisten ja ulkoisten tekijöiden sekä vertaistuen otsikoiden alle. Edellä mainitut sisäiset ja ulkoiset tekijät sekä vertaistuen teemat löytyivät lähes jokaisesta osallistujan kirjoituksesta. Kun olimme löytäneet nämä muutamat ydin kohdat, pyrimme syventämään ymmärrystämme ja löytämään vielä eri ulottuvuuksia niistä. Keskustelun ja yhteisen pohdinnan tuloksena silmiemme eteen alkoi hahmottua johtopäätöksiä ja selkeää analyysia tulosten pohjalta.

Sen lisäksi, että pyrimme löytämään keräämästämme aineistosta aiemmin määrittelemiämme teemoja, havaitsimme vielä uusia aineistosta nousevia kokonaisuksia. Näitä aineistosta nousevia teemoja olivat päihdekierteestä selviämi-

nen, oman motivaation syntymisen merkitys sekä uudenlaisen arvomaailman omaksuminen. Yhdistimme aiemmat teoriaan pohjautuvat teemat sekä aineistolähtöiset uudet teemat yhteen ja aloimme muodostaa kokonaisuuksia kirjoitusten taulukoinnin avulla.

Kun olimme saaneet koottua kirjoituksista selkeät kokonaisuudet, aloimme syventää tietouttamme kyseisistä aiheista aiempia tutkimuksia vertaillen. Pyrimme löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia toisten tutkijoiden tutkimuksista ja näin ymmärtämään kokonaisuutta selkeämmin. Vertailemalla tutkimustuloksia keskenään saimme kuvan yhteiskuntaan integroitumisen eri osa-alueista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Analyysimme huipentui aiempien tutkimusten ja omien kirjoituskertomustemme vuoropuheluun.

4 VAPAUTUNEIDEN VANKIEN KOKEMUKSIA YHTEISKUNTAAN INTEGROITUMISESTA

4.1 Päihteet

Opinnäytetyömme pääpaino oli selvittää vankilasta vapautuneiden kokemuksia yhteiskuntaan integroitumisesta sekä vertaistuen merkityksestä osana integraatioprosessia. Päihteistä irrottautuminen oli monelle yhteiskuntaamme palaavalle ensimmäinen suuri askel. Päihteistä irrottautuminen yhdessä muutosmotivaation kanssa loivat pohjan uuden elämän suunnalle. Lisäksi vertaistuki yhdessä muun sosiaalisen tuen kanssa loi edellytyksiä integroitumiselle valtakulttuuriin.

Yhteiskuntaan integroituminen ei ollut tapahtunut hetkessä yhdenkään tutkimuksemme osallistuneen kohdalla, vaan oli vaatinut jopa vuosia kestäneen prosessin toteutuakseen. Monivaiheisen ja edestakaisin suuntaavien tapahtumien myötä osallistujat kertoivat löytäneen paikkansa vankilan muurien ulkopuolisessa elämässä.

Kirjoituspyyntöön vastanneet toivat esille oma-aloitteisesti integroitumiseen liittyvänä tekijänä päihteistä irrottautumisen. Kirjoituspyynnössä emme kysyneet erityisesti päihteiden käytöstä, vaan yleisesti yhteiskuntaan integroitumiseen liittyviä tekijöitä. Kaikki osallistujat toivat esille päihdeongelmat. Päihdeongelmat siis liittyivät keskeisesti rikolliseen elämäntyyliin. Päihteet olivat vieneet joissakin tapauksissa siihen pisteeseen, että niiden vuoksi oltiin valmiita tekemään mitä vaan. Tämä sama asenne tuli ilmi muutosvaiheessa, jolloin haluttiin jättää päihteet ja rikosasiat. Uuden elämän eteen oltiin valmiita tekemään mitä vaan, kuten useat tutkimukseen osallistuneet asian ilmaisivat. Todettiin myös, ettei muutos onnistuisikaan ilman vahvaa asennetta.

Uudenlaisen arvomaailman löytäminen ja tietyn moraalisen muutoksen läpikäyminen oli useimmille valtakulttuuriin palaaville välttämätön vaihe. Kaikki kirjoituspyyntöömme vastanneet henkilöt olivat eläneet päihteiden värittämää arkea kuka missäkin määrin. Yhteiskuntaan palaaminen alkoi useimpien kohdalla päihteistä irtaantumisella ja sitä kautta uusien mielekkäiden elämänsisältöjen

etsimisellä. Aiemmat päihteisiin kytkeytyneet alakulttuurit oli vaihdettava valtakulttuurin normeihin ja oma yhteiskunnallinen identiteetti oli näin luotava uudelleen.

Yhteiskuntaan uudelleen integroitava käy läpi arvo- ja elämäntapamuutoksen jättäessään rikollisen elämäntavan taakseen. Rikollisen elämäntavan aikana on omaksuttu rikollisen alakulttuurin arvoja, jotka poikkeavat yhteiskunnassa voimassa olevista arvoista. Osalla kirjoituspyyntöömme vastaajista oli toisaalta havaittavissa jo rikollisen elämäntavan aikana yhteiskunnassa hyväksytyjä arvoja. He eivät vain olleet kyenneet toteuttamaan elämässään näitä arvoja päihdeongelman ja rikoskierteen myötä. Rikollisen elämäntavan jättäessään muutos voikin liittyä opinnäytetyömme perusteella myös enemmän uudenaikaiseen elämäntapaan. On opittava asioimaan virastoissa ja hoitamaan omia asioita sekä toimittava rehellisin keinoin.

Opinnäytetyömme perusteella elämäntavassa ja taustalla olevissa arvoissa voi olla suurtakin ristiriitaa. Rikolliseen elämäntapaan oli voitu päätyä esimerkiksi, kun omaa psyykkistä pahoinvointia oli ensin hoidettu päihteillä ja sen myötä oli päädytty tekemään rikoksia. Rikollisesta elämästä irtaantumiseen vaadittiin entisen opetellun arvomaailman korvaamista uusilla moraalisisilla valinnoilla. Päihdeettömän ja rikoksettoman elämäntavallisuuden väistämätön onnistumisen edellytys oli oman arvomaailman ja identiteetin löytyminen ja siinä kiinni pysyminen.

Knuuti (2007, 148) kuvaa myös tutkimuksessaan arvomaailman muotoutumista. Päihteisiin liittyvät elämänvalinnat ja arvot eivät ole yksiselitteisesti hyviä tai pahoja. Vaikka arvomaailma onkin aina voimakkaasti sidoksissa ympäristöön, on jokaisella silti oma sisäinen, yksilöllinen arvomaailmansa. Knuutin tutkimuksessa tuli ilmi, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät pitäneet itseään narkomaaneinakaan yksinomaan pahoina ihmisinä, vaan tietyt moraaliset periaatteet seurasivat elämässä mukana. Voidaankin ajatella, että tietyt arvot ovat jokaisella olemassa, ne vain tulevat todeksi erilaisissa elämäntilanteissa eri tavoin.

Pääsääntöisesti kirjoituspyyntöömme vastanneilla kyse oli jo nuoruudessa alkaneesta huumekierteestä. Kaikkien kohdalla rikokset olivat tavalla tai toisella liit-

tyneet päihteisiin. Elämää oli värittänyt pitkälti päihteiden pyörittämä rinki, jota rytmittivät eripituiset vankilareissut.

Aina kun pääsin linnasta siviiliin niin pakkosäästöt taskussa heti aamulla Alkoon ja viinaa sen mitä säästöillä sai ja kavereiden kanssa ryyppäämään. Kun viinat oli juotu ja lisää piti saada niin sen eteen tein ryöstöjä, varkauksia ja voi sanoa, että melkein mitä vaan sen eteen, että sai päihteitä lisää. (Kirjoittaja 1.)

Monien osallistujien aiempaa elämää kuvaa päihteiden täyttämä pyörä, joka pyöritti itse itseään. Suurimman osan kohdalla päihteet olivat syy rikoksiin ja vastaavasti päihteiden avulla pyrittiin sietämään kaotettua elämää, joka seurasi rikoksista ja sekavista kuvioista.

Knuuti kuvaa tutkimuksessaan huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapaa ja toipumista. Kyseisen tutkimuksen henkilöt olivat eläneet huumeuran myötä rankassa rikoskierteessä. Aineiston henkilöt kuvasivat kokemaansa alati kiihtyvänä oravanpyöränä, josta ei ollut näköpiirissä ulospääsyä. Elämää olivat värittäneet monet itsemurhayritykset, väkivalta, vankilatuomiot, pettymykset ja menetykset. Arki oli koostunut kivusta kärsimisen sekä rahan ja aineiden hankinnan kierteestä. (Knuuti 2007, 72.)

Kirjoituspyyntöömme vastanneista suurin osa oli jo lapsuudestaan saakka joutunut elämään yhteiskunnan reunoilla ja kokenut turvattomuutta. Elämä oli ollut rankkaa ja kotiolot epävakaita. Monien kohdalla päihteistä oli ehkä haettu turvaa kaoottisen elämän keskellä. Toisten kohdalla päihteiden käyttö oli lisääntynyt pikkuhiljaa rikollisten verkostojen kasvaessa ja toisilla käyttö moninkertaistunut vasta vankilassaoloaikana. Useimmilla päihteiden käyttö liittyi myös vaikeisiin ihmissuhteisiin ja elämän epävarmuuteen.

Useimmilla päihteiden käyttäminen oli alkanut alkoholin lisääntyneellä kulutuksella. Suurimmalla osalla kuvioon oli nopeasti tullut myös huumeet, jotka taas liittyivät yhdessä muun huono-osaisuuden kanssa rikoksiin ja syveneeseen syrjäytymiseen yhteiskunnan normeista. Yksi kirjoituspyyntöön vastannut henkilö näki ajautuneensa narkomaaniksi yllättäen ollessaan katkolla alkoholin käytön vuoksi.

Ennen (tyttöystävän) raskautta tein tuttavuutta amfetamiinin ja subutexin kanssa. Tyttären synnyttyä puolisen vuotta meni ns. perhe-elämää eläessä. Ko. elämä alkoi ahdistaa joten hatkat ja lähdin aluksi ryyppäämään ja sitten tuli huumeet kuvioihin ollessa katkolla. Katkolla käyntejä kertyi useita, yksinkertaisesti minusta tuli narkomaani ollessani katkolla alkoholin väärinkäytön takia. (Kirjoittaja 2.)

Eräs henkilö kertoi ajautuneensa käyttämään huumeita säännöllisesti ollessaan suorittamassa vankilatuomiotaan. Kertomukset osoittivatkin, että on olemassa monia, yllättäviäkin reittejä ajautua huumeidenkäyttäjäksi. Opinnäytetyössämme kävi ilmi, että rikoksiin ajautumisessa oli havaittavissa samankaltaisia elämänkulkuja, mutta päihteiden käytön osalta reitit olivat monenlaisia.

Kirjoituspyyntöömme vastanneista monet kertoivat yrittäneensä päästä päihteistä eroon useasti, mutta yritykset olivat aina kaatuneet uuteen retkahdukseen. Jokin tapahtuma elämässä, esimerkiksi isäksi tuleminen, oli hetkellisesti saanut irtaantumaan päihteiden käytöstä, mutta päihteet ja rikollinen elämä vetivät kuitenkin takaisin puoleensa.

Olinkin selvin päin omin voimin 11kk kun lapseni oli pieni, mutta rikoksia tein jatkuvasti että rahaa olisi saanut jostain. Raittius ei kuitenkaan kestänyt ja aloin sekoilemaan todella paljon ja sitten erosimmekin lopullisesti. (Kirjoittaja 4.)

Knuutin tutkimuksen mukaan päihteistä irtaantuminen voi tapahtua monella tavalla. Toiset voivat päästä kuiville tietyn tapahtumasarjan seurauksena lääketieteellisen katkaisuhoidon turvin ja toiset itsenäisen irtioton seurauksena. Joka tapauksessa vaikeinta ei ehkä olekaan sietämättömien fyysisten vieroitusoireiden kestäminen vaan mielekkään tekemisen keksiminen vieroitusoireista selviämisen jälkeen. Elämän näkeminen selvin päin ei yhtäkkiä olekaan helppoa ja pelkästään miellyttävää. (Knuuti 2007, 79–80.)

Lopullinen irtaantuminen päihteistä vaati kaikkien tutkimukseemme osallistuneiden henkilöiden kohdalla tietyn elämän muutoksen tai käännekohdan. Knuuti kertoo, että ajanjakson pituus hoitomotivaation syntymiseen vaihtelee suuresti. On kuitenkin arvioitu, että huumausaineen ensimmäisestä kokeilusta kuluu noin 2–5 vuotta siihen, kun henkilö tiedostaa voimakkaasti hoidon tarpeensa. Käytön lopettamiseen motivoitumisen keskeisin piirre on se, että motivaation on lähdet-

tävä henkilöstä itsestään. Hoitoon hakeutumisen jälkeen merkittävässä asemassa ovat auttajien tuki ja motivaation ylläpitäminen. (Knuuti 2007, 75–76.)

Yhteiskuntaan integroitumiseen vaikuttavat monet asiat, mutta kirjoituspyyntöön vastanneiden mukaan paluu valtakulttuuriin alkoi päihteiden täyttämän elämän hylkäämisellä ja päihteistä eroon pyristelemisellä. Oravanpyörästä, joka liittyi päihteiden käyttämiseen ja hankkimiseen lieveilmiöineen, oli päästävä ulos ennen kuin täysivaltainen rikokseton elämä voi alkaa. Rankasta päihdeongelmasta eroon pääseminen vaati monen tutkimukseen osallistuvan kohdalla niin ulkopuolista tukea kuin vahvaa sisäistä tahtoa ja lujuttua.

4.2 Oma motivaatio

Mielenkiintoista oli havaita, että huolimatta erilaisista lähtökohdista ja lapsuuden kasvatustalleista kaikilla kirjoituspyyntöön vastanneilla oli tullut halu integroitua yhteiskuntaan ja päästä eroon rikoskierteestä ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Kirjoittajat olivat jokainen kulkeneet yksilöllisen polun muutokseen. Keskeisenä muutokseen liittyvänä piirteenä oli oma motivaatio. Joillakin kirjoituspyyntöön vastanneilla oma motivaatio ja taistelutahto elämänmuutokseen syntyivät vasta kun oli riittävän monta kertaa käynyt niin sanotusti pohjalla. Osa oli jo ensimmäisellä vankilatuomiolla havahtunut ja päättänyt jättää rikokset ja päihteet.

Muutokseen kuuluu olennaisena osana oma motivaatio ja muutoshalukkuus. Millerin (2008) mukaan motivaatio on dynaaminen ja vaihteleva ilmiö eikä henkilön staattinen ominaisuus. Motivaation voimakkuus vaihtelee ihmisen sisäisen kokemuksen mukaan, välillä epäilykset ja mielihalut horjuttavat motivaatiota ja saavat aikaan aikaisempaan elämäntyyliin palaamista. Motivaatio vaihtelee sen mukaan, missä muutoksen vaiheessa henkilö on. Muutos ei kuitenkaan ole epäonnistunut, jos henkilö palaa entiseen. Niin kutsutut retkahdusvaiheet kuuluvat muutokseen ja tapahtuvat ennen lopullista elämänmuutosta. (Miller 2008, 18–20, 28.)

Lähdin ensimmäiseen päihdekuntoutukseeni koska olin todella huonossa kunnossa ja koditon. Olin hoidossa 2 kk ja sen jälkeen tapasin ehkä sen elämäni rakkauden, mutta päihteet tulivat mukaan takaisin kuvioihin ja ri-

koksia tein jatkuvasti. Kaman myyminen ja muu vastaava oli ennemminkin elämäntapa kuin että siinä olisi mitään pahaa. Lähdin toiseen hoitooni koska avopuolisoni sitä vaati, en ollut kumminkaan kauaa ja palasin kotiin ja rikokset jatkuivat. – – aloin käymään NA- ryhmissä usein. Sitten taas retkahdin – – ja matka pohjaa alkoi. – – olin todella syvällä käyttö maailmassa ja meinasin kuollakin muutaman kerran. Sitten lähdin taas hoitoon. (Kirjoittaja 4.)

Useat kirjoituspyyntöön vastaajat kertoivat varsinaista onnistunutta elämänmuutosta edeltäneen monia yrityksiä jättää rikollinen elämä ja päihteet. Muutosyrityksiä oli kuitenkin seurannut retkahdus ja alamäki. Retkahdusvaiheet olivat ensin näyttäneet vievän yhä syvemmälle päihteidenkäyttöön ja rikolliseen elämäntapaan. Lopulta nämä vaiheet olivat kuitenkin tuoneet heitä pikkuhiljaa kohti varmempaa muutosmotivaatiota. Retkahduksista oli opittu tuntemaan omaa käyttäytymistä ja heikkoja kohtia. Seuraavalla kerralla esimerkiksi kaveripiiriin vaikutus elämäntapaan tiedostettiin paremmin. Tällöin ymmärrettiin tehdä varsin isojaakin muutoksia elämässä, kuten jättää vanha kaveripiiri tai jopa muuttaa eri paikkakunnalle.

Muutosmotivaation voidaan katsoa perustuvan sisäiseen motivaatioon, mutta myös ulkoiset tekijät vaikuttavat siihen. Läheinen sosiaalinen verkosto, kuten perhe ja ystävät sekä esimerkiksi terveydenhuolto ja yleinen asennoituminen vaikuttavat motivaatioon. Muutosmotivaatio on yksilöllinen ja eri henkilöillä siihen vaikuttavat eri tekijät. Joskus merkittävä muutosmotivaatioon vaikuttava tekijä voi olla henkilön muille aiheuttaman huolen tunnistaminen. Joskus kriittiset elämäntapahtumat, kuten esimerkiksi läheisten menetykset tai raskaaksi tulo voivat lisätä muutosmotivaatiota. (Miller 2008, 18–20, 28.)

Suurin osa kirjoituspyyntöön vastanneista painotti oman motivaation merkitystä muutoksessa. Useat totesivat, että ilman omaa motivaatiota todellinen ja pysyvä muutos ei ole lainkaan mahdollista. He myös totesivat, että oman itsensä vuoksi muuttaminen on paras ja kantava lähtökohta muutosprosessille. Joskus muutosmotivaatio oli lähtenyt syyllisyydestä läheisiä kohtaan tai muutokseen oli ryhtytty esimerkiksi vanhemmaksi tulon myötä. Silloin oli ajateltu lapsen parasta ja haluttiin tarjota lapselle hyvä ja turvallinen lapsuus. Kirjoituspyyntöön vastanneet totesivat, että tällaisissa tilanteissa muutos ei ollut kuitenkaan pysyvä.

Mutta se muutos halukkuus täytyy lähteä omasta itsestä ja sitä täytyy haluta 110 %:sti, vähempi ei riitä ja täältä Kris:istä saan sitä tukea jota tarvitsen tavoitteeni onnistumisessa ja sitä tarvitsee kaikki päihde ja rikostaustaiset ihmiset jotka haluavat muutosta elämäänsä ja palata yhteiskuntaan ilman rikoksia ja päihteitä. (Kirjoittaja 1.)

Anna Riitta Myllärinen tutkii väitöskirjassaan (2011) lainrikkojataustaisten henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittymistä ja sitä tukevaa auttamistyötä. Myllärisen mukaan toimimaton elämäntilanne synnyttää pohdintaa elämän muutoksesta. Vaurukseton muutoshalukkuus syntyy ja muutosta aletaan toteuttaa aktiivisesti, kun henkilö on aidosti huolissaan elämästään. (Myllärinen 2011, 104.)

Ihmiselämään kuuluu luonnollisena osana erilaiset muutokset. Muutokset voivat liittyä tärkeisiin elämänmuutoksiin kuten naimisiinmenon tai muuttamiseen sekä päihteiden käyttöön liittyviin muutoksiin. Samassa elämäntilanteessa joku voi lisätä ja toinen vähentää päihteidenkäyttöä, esimerkiksi avioeron yhteydessä. Tutkimuksissa on huomattu, että myös addiktioihin liittyvät muutokset voivat tapahtua ilman ammattiapua. Esimerkiksi Vietnamin sodassa mukana olleista sotilaista moni joutui riippuvaiseksi herooinista. Kuitenkin suurin osa heistä lopetti omatoimisesti heroinin käytön sodan jälkeen kotiuduttuaan. (Miller 2008, 28–29.) Erään tutkimukseemme osallistuneen muutos alkoi myös ilman ammattiapua läheisen tuen avulla.

Käännekohta elämässäni, oli lauantai-ilta maaliskuussa 2011. Tuona iltana soitin äitilleni yömyöhään rajusti itkien – – Äidiltä en saanut muuta vaihtoehtoa kuin tulla maanantaina jälleen kerran – –. Ensimmäinen kuukausi meni nukkuessa ja tehdessä pitkiä kävely lenkkejä äidin ja koirien kanssa. Lenkeillä kävimme päivästä toiseen läpi aineiden käyttöä. Tuona aikana vieroitin itseni neurolepteistä, hikoillen ja oksentaen viikon verran. (Kirjoittaja 2.)

Knuutin mukaan muutokseen voi johdattaa niin äkkinäinen käännekohta kuin asteittainen siirtyminenkin. Uuden elämänsuunnan määrittelemisen vaatii joka tapauksessa vahvaa sisäistä pohdintaa, mikä tekeekin muutoksen luonteeltaan suhteellisen pysyväksi. Muutosta voi edeltää siis yksittäinen tapahtuma tai pitkäkin harkinta-aika. Hyvin merkittävää muutoksen lopullisessa syntymisessä voi oikeaan aikaan käyty keskustelu hetkeen nähden oikean henkilön kanssa. (Knuuti 2007, 76.)

Kirjoituksissa tuli esille se, että yhteiskuntaan uudelleen integroitumisessa tarvitaan elämänmuutos, jonka tärkein ja kantavin tekijä on oma muutosmotivaatio. Tämän lisäksi kirjoituspyyntöön vastanneet toivat esille, että toisten ihmisten tuki on tärkeää muutosvaiheessa ja muutoksen ylläpitämisessä. Joillekin toisten ihmisten tuki löytyi omasta perhepiiristä ja toisille vertaistuen piiristä.

4.3 Vertaistuki

Kirjoituspyyntöömme vastanneet olivat kaikki KRIS-Tampere ry:n palveluiden piirissä, joten vertaistuen merkitys tuli esille voimakkaasti kirjoituksissa. Vertaistuen vaikutus koettiin myönteiseksi ja sen vaikutukset ulottuivat koko elämään. Osallistujat kuvasivat, että vertaistuen kautta koetaan yhteenkuuluvuutta ja voidaan myös itse olla hyödyksi muille.

Vertaistuella oli ollut kirjoituspyyntöön vastanneille henkilöille monisyistä merkitystä. Vertaistuen myötä oli saatu takaisin itsekunnioitus ja arvokkuuden kokemus. Oli tullut tunne, että on jälleen arvokas osa yhteiskuntaa ja voi itse antaa arvokasta tukea muille samassa tilanteessa oleville. Vertaistuen ja erityisesti KRISin myötä moni oli löytänyt uuden suunnan elämälleen.

Vertaistuella voi olla tässä tapauksessa myös palveluohjauksellinen luonne. Kirjoituspyyntöön vastanneet olivat saaneet tietoa heille sopivista palveluista ja väylistä KRISin kautta. Vankilasta vapauduttuaan henkilöllä ei useinkaan ole ajantasaista tietoa kunnan palveluista, joten toisen samassa tilanteessa olleen tuki eri vaihtoehdoista voi olla ensiarvoisen tärkeää. Vertaistuen myötä voi siis saada niin itsekunnioitusta ja motivaatiota elämään kuin opastusta elämänsä suunnalle.

Eräs kirjoituspyyntöön vastannut kuvasi kokemustaan vertaistuesta ”toisena perheenä”. Vastaus kuvastaa hyvin vertaistuen vahvaa sosiaalista merkitystä. Vertaistuen voidaan ajatella vastaavan tarpeeseen kuulua johonkin. Useiden vastaajien kertomuksista tuli ilmi, että kaveripiiri oli uuden elämän myötä vaihtunut. Toiseksi useat osallistujat toivat esille, että rikollisen elämäntavan ja päih-

teiden käytön myötä yhteydenpito sukulaisiin oli ollut vähäistä tai sukulaisuussuhteet olivat jopa kokonaan katkenneet. Eräs osallistuja kertoi, että läheiset olivat tukeneet jossain määrin koko ajan, mutta siitä huolimatta hän koki vertais-tuen merkittäväksi uudessa elämässään.

Minulla oli jossain määrin tukena perheeni – –Uusia ihmissuhteita tuli ensin kuntoutuksen kautta ja sitten krisiltä. – – Kris on ollut suuressa osassa elämääni jo kohta viisi vuotta. Olen krisistä saanut uuden tavan elää, uusia ihmissuhteita ja toisen perheen. (Kirjoittaja 9.)

Kirjoituksista tuli ilmi se, että vertaistuellisen avun vastaanottaminen on mahdollista silloin, kun on myös omaa motivaatiota muutokseen. Syntyneen motivaation myötä oli helpompi löytää paikkansa vertaisyhteisössä.

– – aloitin Kris-Tampere ry:llä kuntouttavan työtoiminnan. Krisiltä olen saanut myös paljon muutakin tukea ja tunnen kuuluvani yhteisöön. Kris on minulle todella tärkeä työpaikkana, mutta myös muutenkin. Krisiltä saa paljon tukea jos sitä kokee tarvitsevansa ja haluaa ottaa sitä vastaan. Krisillä ollessani olen saanut myös paljon uusia ystäviä. (Kirjoittaja 6.)

Elina Kotovirta (2009) on väitöskirjassaan tutkinut NA:n jäsenistön toipumista huumeriippuvuudesta NA elämäntavan avulla. NA toiminta perustuu vertaistukseen, jossa samankaltaisia asioita kokeneet tai samassa elämäntilanteessa olevat vertaiset tukevat toisiaan. Kotovirran tutkimuksen tulosten perusteella merkittävin tekijä huumeriippuvuudesta toipumiseen olivat toveriseurat ja toisten toipuvien vertaistuki. (Kotovirta 2009, 13–16, 138–139.)

Pitkän vankilatuomion jälkeen voi olla haastavaa löytää paikkaansa yhteiskunnassa. Vaikka halua olisikin, saattavat rakenteet olla hankalia hahmottaa ja itselle sopivaa apua vaikea löytää. Vertaistuen avulla monet tutkimuksemme henkilöt kertoivat saaneensa tukea heti alusta alkaen, konkreettisesti vankilan porteilta. Monesti haastavin askel on juuri se hetki, kun vankilan portit avautuvat ja vapaa maailma on edessä. Yhtäkkiä koittava vapaus voi ahdistaa eikä vapautuvalla vangilla ole valmiita toimintamalleja, kuinka valtakulttuurissa kuuluisi toimia ja minne mennä. Ilman valmiita päihiteettömiä ja rikoksettomia suhteita on

lähes mahdotonta aloittaa itsenäisesti elämä puhtaalta pöydältä. Entiset ystävät vievät helposti mukanaan taas samaan oravanpyörään, mistä vankilaan lähdettiinkin. Kenelle tahansa tämän valtavan voiman vastustaminen olisi todella haastavaa, puhumattakaan juuri vankilan muurien sisältä ulos astuvalle henkilölle.

Vertaistuen merkitys korostuu juuri vankilasta vapautumisen hetkellä ja uusien sosiaalisten suhteiden muodostumisen myötä. KRISin kautta saatu tuki oli monelle kirjoituspyyntöön vastanneelle ollut ensiarvoisen tärkeä askel kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. Osalle KRISin vankilatyö oli ollut ajatuksia herättävää toimintaa, joka oli saanut kiinnostuksen heräämään toisenlaisesta mahdollisuudesta elää. Oli alettu miettiä, voisiko elämä olla helpompaa ja voisiko sillä olla muutakin annettavaa kuin päivästä toiseen selviäminen ja paha olo. Osalle kirjoittajista vapautumisen jälkeinen portilta haku oli toiminut lopulta päihteettömän elämän aloittamisen tukena ja osa oli löytänyt tiensä KRISin toiminnan piiriin myöhemmin, kun muutosprosessi oli kypsynyt toiminnan tasolle.

Vertaistuen merkitys korostui kirjoituspyyntöön vastanneiden kokemusten perusteella erittäin vahvasti. Vertaistuen kautta koettiin yleisesti saadun tukea ja apua kattavasti eri elämänalueille. Vertaistuen erityiseksi vahvuudeksi koettiin se, että se vastaa juuri niihin tarpeisiin, mitä kullakin oli. Vertaistukea ei koettu valmiiksi suunnitelluksi kokonaisuudeksi, johon avuntarvitsijan tulisi sopeutua, vaan niin, että vertaistuki muovautuu avuntarvitsijan mukaan.

Vertaistuen luonteeseen yleisesti kuuluu juuri avun muovautuminen asiakkaan mukaan. Asiakkaan pariin jalkautuva työote mahdollistaa todellisten avuntarvitsijoiden löytymisen sieltä, mistä heitä ei muuten tavoitaisi. Avuntarvitsijan löytäminen yhdessä todellisen kohtaamisen ja ymmärtävän asenteen kanssa luovat yhtälön, joka tekee vertaistuesta merkityksellisen osan niiden ihmisten elämää, jotka muuten putoaisivat yhteiskunnan rattailta pois.

4.4 Muita integraatiota tukeneita tekijöitä

Päihteistä irrottautuminen ja uusien elämänsisältöjen löytäminen oman muutosmotivaation heräämisen tuloksena sekä vertaistuki olivat selkeästi olleet kirjoituspyyntöömme vastanneille merkittävimpiä seikkoja yhteiskuntaan integroitumisen lähtökohtina. Lisäksi osallistujat ilmoittivat satunnaisesti joitakin muita integroitumista tukeneita seikkoja. Tällaisia seikkoja olivat olleet muun muassa perheen ja kaveripiirin tuki, työtoiminta, kuntoutus, harrastukset sekä asunnon löytyminen.

Kirjoituspyyntöön vastanneet toivat esiin erityisesti oman motivaation merkityksen päihteettömään ja rikoksettomaan elämään. Uusi elämäntapa oli tuonut mukanaan monenlaisia muutoksia ja uudenlaisia näkökulmia elämään. Keskeistä monelle kirjoituspyyntöön vastanneelle oli ollut arjen mielekkyyden löytäminen ja uusien elämänsisältöjen rakentaminen. Jotain oli ollut pakko keksiä entisen sekavan sekä rikosten ja päihteiden ympärillä pyörineen kuvion tilalle. Toisille se oli ollut vertaistuen ja KRIS-Tampere ry:n kautta löytynyt mielekäs tekeminen ja toisille uusien työpolkujen löytäminen. Monelle uusi elämäntapa oli tarkoittanut myös selkeää eroa entisestä kaveripiiristä ja siihen liittyneistä verkostoista.

4.4.1 Sosiaaliset suhteet

Opinnäytetyössämme kävi ilmi, että yhteiskuntaan uudelleen integroituminen vaati yleensä mittavan elämäntavan muutoksen, johon sisältyi muun muassa sosiaalisten suhteiden uusiminen. Oman motivaation muutokseen täytyi olla suuri, jotta pystyi jättämään vanhat ystävät ja elämänpiirin. Tämä oli kuitenkin kirjoituspyyntöön vastanneiden mukaan lähes välttämätöntä, jotta muutos olisi pysyvä. Päihteetön ja rikokseton elämäntapa oli vaatinut useimpien kohdalla päihteettömän ja rikoksettoman lähipiirin sekä riittävän tukiverkoston.

Perheen merkitys korostui monessa kirjoituksessa. Perheen merkitys oli kirjoituspyyntöön vastanneille henkilöille toisaalta kuntoutumista tukeva, toisaalta merkittävä motivaation lähde jättää päihteet ja rikollinen elämäntapa. Joissakin

tapauksissa elämäntavan muutoksen myötä välit sukulaisiin korjaantuivat ja alettiin uudelleen pitää yhteyttä puolin ja toisin.

Tuota tuomiota istuessani minut kuitenkin piti siviilissä kiinni nykyinen vaimoni joka jaksoi kirjoittaa ja pitää huolta minunlaisesta tyypistä ja joka meni vielä naimisiin kanssani vaikka olin istumassa. – – Tulinkin tässä kirjoitellessani siihen tulokseen että vaimoni on yksi suurimmista vaikuttajista minun siviilissä pysymiseen, toinen on tietenkin pojan syntymä ja päihdekontoutus jossa olen edelleen. (Kirjoittaja 3.)

Osa kirjoituspyyntöön vastanneista ilmoitti perheen tärkeyden ymmärtämisen olleen merkittävä asia uuden elämänvaiheen aloittamisessa. Rikollinen ja päihdehuuruinen elämä oli joidenkin kohdalla aiheuttanut välien erkaantumisen sukulaisien kanssa. Tuomioita istuessa oli kuitenkin alettu miettiä yhteyksiä uudelleen ja todettu elämässä olevan ehkä muutakin kuin vanhat kuviot.

”Vanhan äidin ja suvun takia alkoi miettiä toisenlaista elämää. Ettei heidän tarvitse kärsiä ja miettiä minun vaikeuksia.” (Kirjoittaja 7.)

Osalla kirjoituspyyntöön vastanneella oli lapsia jo ennen vankilatuomiota. Eroja naisten ja miesten kesken ei ollut havaittavissa, vaan kaikilla omat lapset ja perheen rooli näkyi jossakin määrin merkittävänä motivaatiota ja integroitumista synnyttävänä tekijänä. Miesten kohdalla oli havaittavissa, että naisystävän raskaus toimi hetken aikaa elämän pysäyttävänä tekijänä, mutta pelkästään se ei riittänyt lopullisen muutoksen synnyttämiseen. Lapsen saaminen voi merkitä monenlaisia asioita ja uuden elämän myötä ehkä toivotaan omankin elämän selkiytymistä. Jotta muutos olisi pysyvää, vaaditaan kuitenkin tässäkin tapauksessa oman henkilökohtaisen muutosprosessin loppuun saattamista.

KRIS-Tampere ry:n toiminnanjohtaja Jari Ihalainen ei näe suurta eroa naisten ja miesten välillä yhteiskuntaan integroitumisessa. Ihalainen korostaa, että lähtökohta siviiliin paluussa on hänen kokemuksensa mukaan sama. Rikoksien laadussa on hänen mukaansa toki eroja, mutta yhteiskuntaan integroitumisen ongelmat ovat lähtökohtaisesti samoja sekä miehillä että naisilla. Myös naisilla päihdeongelma näyttelee suurta osaa vankilasta vapautumisen jälkeisessä elämässä. Ihalaisen kokemuksen mukaan lasten merkitys on yhtäläinen sekä naisille että miehille. Huoli omasta lapsesta ja toisaalta halu olla osa lapsen

elämää on niin äideille kuin isillekin tärkeä ja mahdollisesti muutosmotivaation syntymistä merkittävästi edesauttava seikka. (Ihalainen 2012.)

Perheen lisäksi uusi kaveripiiri nousi opinnäytetyössämme tärkeäksi tekijäksi päihteettömässä ja rikoksettomassa elämässä. Kirjoituspyyntöön vastanneet olivat KRISin piiristä, joten heillä kaikilla oli kokemus vertaistuesta ja sen myötä uuden kaveripiirin saamisesta. Useat totesivat, että vanha kaveripiiri täytyy jättää. Päihteettömän ja rikoksettoman elämäntavan omaksuminen vaati kirjoituspyyntöön vastanneiden mukaan niin paljon ponnisteluja, ettei se onnistuisi, jos lähellä olisi esimerkiksi päihteidenkäyttöä. Seuraavasta kertomuksesta käy ilmi, että joskus ollaan valmiita tekemään isojakin muutoksia elämässä uuden elämäntavan tukemiseksi.

Entisiin kavereihin en ollut ollut yhteydessä ja muuttaminen toiseen kaupunkiin auttoi ettei tarvinnut nähdäkään heitä. Ei etteikö siellä olisi ollut ihan mukaviakin ihmisiä jotka jäivät elämästä pois mutta se oli siinä kohtaa pakko, tai näin sen ainakin koen. (Kirjoittaja 9.)

Kirjoituspyyntöön vastanneet kuvasivat toistuvasti sitä, että KRISin kautta he ovat saaneet uutta sosiaalista verkostoa helpolla ja luonnollisella tavalla. Jotkut kuvasivat, ettei olisi ollut voimavaroja hankkia uusia ihmissuhteita ja tutustua uusiin ihmisiin, vaikka yksinäisyys vaivaisikin vanhan kaveripiirin jäätyä. KRISin tarjoaman vertaistuen kautta ystäväystyminen hoitui kertomusten mukaan helposti, koska vertaiset olivat kokeneet samankaltaisia asioita ja ymmärrys syntyi helposti. Vertaisista ystävien löytyminen täytti olemassa olevaa sosiaalista tyhjiötä.

4.4.2 Työllistyminen

Kirjoituspyyntöön vastanneet ilmoittivat löytäneensä vaihtelevia polkuja työelämään. Osa oli kartoittanut mahdollisuuksia tulevaisuuden työllistymisen suhteen jo vankilassaoloaikana. Vankilassa oli ollut mahdollista päivittää osaamistaan, kuten yksi tutkimukseen osallistunut oli tehnyt. Hän oli suorittanut puusepän kurssin ja näin päivittänyt vanhaa puusepän taitoaan. Vapautumisen jälkeen hänen oli ollut mahdollista osin työllistää itseään kyseisen taidon avulla.

Erilaisia väyliä työelämään kirjoituspyyntöön vastanneilla henkilöillä olivat olleet muun muassa palkkatuettuna työskenteleminen ja työelämävalmennus. Lisäksi osa tutkimuksen osallistujista oli päässyt koevapauden aikana kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja työllistymisen tueksi. Työllistymistä tukevia toimintoja kirjoituspyyntöön vastanneilla olivat olleet myös työmarkkinatukiharjoittelu, kuntouttava työtoiminta sekä uuden vertaistukiyhteisön kautta omien vahvuuksien karvoittaminen työntekijänä muun muassa vertaisohjaajana. Eräs kirjoituspyyntöön vastannut oli innoissaan siitä, että vanhasta rikollisesta elämäntavasta on kerrankin jopa hyötyä työllistymisessä.

—hakeuduin Krisille työharjoitteluun. Hauskana yksityiskohtana haluan mainita siitä, että kun soitin krisille niin minulta kysyttiin omaanko vankilataustaa. Kerrottuani että on totesivat he, että tämä onkin ainoa paikka jossa vankilatuomiosta on hyötyä. Alusta asti olen tuntenut että tämä on se juttu jota haluan tehdä loppuelämäni työkseni, tärkeimpänä asiana pidän vertaistukea jota saan muilta työntekijöiltä. (Kirjoittaja 2.)

Monet kirjoituspyyntöön vastanneet pitivät erittäin tärkeänä vertaisyhteisön toimintaa ja olivat löytäneet halun vaikuttaa itsekin omalla toiminnallaan muiden elämänlaatuun. Monet toivoivatkin löytävänsä vertaisyhteisötyön kautta tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksia ja suuntaa kouluttautumiseen. Esimerkiksi päihdetyön ammattitutkinto oli usealla kiinnostuksen kohteena ja osalla tutkinto oli jo suoritettu. Näin he voivat kääntää oman elämän vaikeat kokemukset hyödyksi ja voimavaraksi uudessa elämässään.

Asiat mitkä motivoivat minua nykyisessä rikoksettomassa elämässäni: perheeni jonka olen saanut täysivaltaisesti takaisin, elämäni – mikä on kovin mukavaa juuri tällaisenaan sekä se kun työssäni näen läheltä mitä se on kun käyttää päihteitä niin ei pääse todellisuus unohtumaan siitä kuinka raadollinen, paska maailma se on. (Kirjoittaja 9.)

Kertomuksesta kävi ilmi, että henkilö oli omaksunut erilaisen roolin suhteessa päihteisiin ja rikoksiin. Hän katselee ikään kuin eri puolelta rikollista elämäntapaa ja päihteidenkäyttöä.

Rikollisen elämäntavan aikana oli omaksuttu arvoja, jotka muuttuivat elämänmuutoksen myötä. Uusina arvoina pidettiin esimerkiksi rehellisyyttä ja vastuun-

tuntoa. Nämä uudet arvot näkyivät käytännössä yhteiskunnan normien noudattamisena, päihteettömyytenä sekä koulutuksen ja työn hankkimisena. Uuden elämäntavan myötä haluttiin usein työllistyä vertaistoiminnan kautta. Kirjoituspyyntöön vastanneilla vaikutti olevan halu auttaa muita, jotka kamppailevat päihdeongelman kanssa tai aloittelevat rikoksetonta elämää. Useat kirjoituspyyntöön osallistuneet olivat itse käyneet läpi muutosprosessinsa aikana kuntoutukseen liittyviä kursseja, joissa työstedään omaa historiaa, omia käyttäytymismalleja ja tunteita. Tällainen työskentely antaa välineitä ja vahvuutta auttamistyöhön ja päihdetyössä toimimiseen.

4.4.3 Palvelujärjestelmä

Opinnäytetyömme keskeisin johtopäätös oli oman motivaation merkitys muutokselle. Muutosta tarvittiin opinnäytetyön perusteella kaikkein eniten päihdeiden käyttöön. Ilman sitä muutosta ei yksinkertaisesti voi tapahtua. Toiseksi oli hieno havaita kirjoituspyyntöön vastanneiden kertomusten perusteella, että kohdekaupungissamme Tampereella tukea vapautuneille vangeille on tarjolla, kun oma motivaatio on ensin löytynyt.

Tampereella palvelut ovat viime vuosien aikana merkittävästi kehittyneet ja esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat on alettu nähdä usein toisiinsa kytkeytyneenä kokonaisuutena. Hoitoon hakeutuminen voi kuitenkin olla monille vaikeaa. Tutkimuksemme henkilöistä monilla oli yleisen turvattomuuden lisäksi huonoja kokemuksia viranomaisista ja koulumaailmasta. Oli kenties koettu eriarvoisuutta ja kokemukset todellisesta kohtaamisesta palveluiden piirissä olivat vähäisiä. Vaikka palveluiden eriytymistä onkin viime vuosina pyritty vähentämään, on alakulttuurissa elävän henkilön usein vaikea tietää mistä hänelle tarpeellisia palveluja on saatavissa.

Rikosten ja päihdeiden värittämässä elämässä sosiaalisten kontaktien kapeutumisen myötä voi olla vaikea löytää tietä kuntouttavien palvelujen luo. Lisäksi elämän keskittyminen päivästä toiseen selviämiseen johtaa siihen, etteivät potentiaalinen asiakas ja palvelut kohtaa. Tällöin varsinkin kolmannen sektorin ja jalkautuvan työtavan merkitys kasvaa. Kolmannen sektorin toimijoiden, kuten

tässä tapauksessa KRISin, toiminta oli selkeästi tarjonnut monille tutkimukseen osallistuville henkilöille oikeanlaista apua. KRISin kautta oli koettu yhteenkuuluvuutta ja kenties löydetty ensimmäistä kertaa samaa kieltä puhuvia henkilöitä. KRISin toiminnalla oli näin ollen ollut sekä kuntouttava että ennaltaehkäisevä merkitys. Esimerkiksi KRISin vankilatyön ansiosta moni ehkä palvelujen ulkopuolelle helposti jäävä oli heti vapauduttuaan päässyt vapaan elämään syrjään kiinni.

Vankilassa Ihalainen kävi esittelemässä KRISiä, josta ensimmäinen kiinnostus heräsi KRISiä kohtaan. Ajattelin että KRISin kautta saisin tukea. KRIS tuli hakemaan portilta, jonka jälkeen pääsin asumaan – – tukiasuntoon muutamaksi kuukaudeksi ja sen jälkeen – – palvelutaloon kolmeksi vuodeksi. Silloin olin täysin raittiina. Samaan aikaan olin työkokeilussa – –. (Kirjoittaja 7.)

Erilaista päihde- ja elämäntapakuntoutusta voidaan pitää tärkeänä osana muutosprosessia. Kirjoituspyyntöön vastanneista suurin osa oli osallistunut erityyppisiin kuntoutuksiin eri vaiheissa muutosprosessiaan. Joillakin kuntoutus oli tapahtunut kurssimuotoisena jo vankilassaoloaikana. Eräs kirjoituspyyntöön vastannut kertoi ensin vieroittuneensa päihdeistä ja vasta sitten hakeutunut psykiatriselle kuntoutusjaksolle.

Monet kirjoituspyyntöön vastanneista oli osallistunut joko vankilassa tai siviiliin päästyään kuntouttavaan toimintaan. Vankilassa suoritettuja kuntouttavia kursseja olivat olleet muun muassa Omaehtoisen muutoksen kurssi, Suuttumuksen hallinta -kurssi sekä päihdekurssi. Lisäksi erityisesti päihdekuntoutusta tukevista tekijöistä vankila-aikana olivat olleet keskustelut päihdetyöntekijän kanssa sekä vankilan päihdeettömälle osastolle pääsy.

Vankilan päihdetyöntekijä käytti minuun hyvin aikaa ja kävimme paljon keskustelua myös kaksin, myös oma vartijani kannusti minua arjessa. Sain heiltä sellaista tukea ja järjen ääntä mitä en ollut aikaisemmin saanut tai pystynyt vastaanottamaan. (Kirjoittaja 9.)

Riitta Granfelt (2008) on toteuttanut kvalitatiivisen kehittämistutkimuksen WOP-ohjelmasta (Work Out Project), joka toteutettiin Keravan vankilan kuntoutusohjelmassa. Tutkimuksessaan Granfelt toteaa, että vaikka avovankila tarjoaa par-

haat edellytykset vapautumisen valmentavaan kuntoutukseen, kuntoutus voi olla tuloksellista myös suljetussa laitoksessa. (Granfelt 2008, 96–97.)

Asteittainen vapautuminen oli toiminut tukevana tekijänä joillekin kirjoituspyyntöön vastanneille. Jotkut ilmoittivat osallistuneensa järjestelmällisesti asteittaisen vapautumisen mukaiseen toimintaan. Tällöin yhteiskuntaan integroitumista olivat tukeneet muun muassa avovankilassa mahdollistunut työtoiminta, rangaistuksen aikainen kuntoutus sekä koevapauden tuomat mahdollisuudet.

Päihdeettömältä osastolta hain – – avotaloon päihdekurssille. – – pääsin ensimmäisen kerran myös lomille. Itse päihdekurssi sai minut aikaslailla solmuun. Siellä piti suunnitella tulevaisuutta, haaveilla, unelmoida sekä käydä läpi tunteita. – – pääsin harrastamaan ja tekemään töitä. – –Loppu tuomiosta alkoi hämmöttää ja pyrin rangaistuksenaikaseen kuntoutukseen. (Haastateltava 9.)

Yksi kirjoituspyyntöön vastannut ilmoitti olleensa päihdekuntoutuksessa siviiliin pääsyn jälkeen. Lisäksi yksi kirjoittajista oli viettänyt jakson mielenterveyskuntoutuksessa. Useimmille kirjoituspyyntöön vastanneille varsinainen kuntoutusprosessi oli alkanut vertaistuen ja KRISin kautta saadun ohjauksen kautta. Kolmannen sektorin toimijoilla onkin usein merkittävä asema oikeanlaisiin palveluihin ohjaamisessa ja vierellä kulkemisessa. Palvelujärjestelmän toimijoiden yhteistyö ja entistä tehokkaampi verkostotyö voisivatkin olla avain kohti integroitumista paremmin tukevaa toimintaa.

4.4.4 Asunto, harrastukset ja koulutus

Edellä esiteltujen merkittävimpien tulosten lisäksi kirjoituksista on pääteltävissä osan kohdalla integroitumiseen vaikuttavia osatekijöitä, jotka eivät tulleet tässä työssä erityisen vahvasti esille, mutta joilla on kuitenkin tärkeä paikka integroitumisessa. Koska takaisin yhteiskuntaan integroitumisessa on kyse uusien, mielekkäiden elämänsisältöjen löytämisestä, olivat osalla muun muassa harrastusten löytäminen jokseenkin merkittävässä asemassa.

Osa kirjoituspyyntöömme vastanneista ilmoitti harrastaneensa esimerkiksi kuntosalilla käyntiä vankila-aikana. Vankilasta vapautumisen jälkeen liikunnallisten

harrastusten jatkaminen voi olla monelle vaikeaa yksin. Vertaisyhteisön kautta onkin monesti saatu kipinä tiettyyn liikuntalajiin. Kun harrastuksessa on yhdessä päästy alkuun, elinpiirin laajetessa on helpompi lähteä kokeilemaan lajeja tutun yhteisön ulkopuolellekin. Knuuti (2007, 139) tuo tutkimuksessaan myös esiin harrastusten merkityksen. Harrastusten kautta voi kokea yhteenkuuluvuutta ja ilmaista itseään, ja näin saada mielekkyyttä uuden elämän alkuun.

Uusien elämänsisältöjen lisäksi asunnon löytymisen merkitys oli ollut epäilemättä ensiarvoinen kirjoituspyyntöömme vastanneille henkilöille. Yhdelle kirjoituspyyntöön vastanneelle asuntopolku oli kulkenut erilaisten tuki- ja palveluasumisten kautta kohti itsenäisempää asumista kulkiessa. Osa oli palannut vankilasta päästyään puolisonsa kanssa asumaan, osa taas oli kulkenut pidemmän polun oman asumismuotonsa löytymisessä.

Asunnon merkitys on tärkeä jo vapautumisen ensihetkestä alkaen. Jos vapautuvalla ei ole paikkaa minne mennä, hän suurella todennäköisyydellä päätyy entisen kaveripiirin seuraan ja sitä kautta päihteidenkäyttö ja rikokset alkavat pian uudelleen. Granfelt toteaa kehittämistutkimuksessaan, että asunnottomuus on erityisen suuri riskitekijä uusintarikollisuudelle ja päihdeongelmille ja toisaalta suuri osa-alue integroitumisen mahdollisuudessa. (Granfelt 2008, 12.)

Kirjoituspyyntöön vastanneet eivät erityisesti nostaneet asunnon merkitystä esille kirjoituksissaan. Asunnon merkitys tuli kuitenkin esille, kun he kertoivat sellaisista aikaisemmista vankilasta vapautumisistaan, jolloin heillä ei ollut asuntoa. Sellaisessa tilanteessa oli ajautettu nopeasti päihteiden käyttöön kaveripiirin mukana. Myös KRIS Tampere ry:n toiminnanjohtaja Jari Ihalainen (2012) kertoi asunnon merkityksestä vankilasta vapautuvalle. Ihalaisen mukaan suurella todennäköisyydellä päihteet ovat mukana elämässä jo vapautumispäivänä jos asuntoa ja tarvittavaa tukea ei ole. Kirjoituspyyntöön vastanneiden tilanne asunnon suhteen olikin hyvä nykyisessä elämäntilanteessaan, heillä kaikilla oli asunto.

Vankilasta vapautuva tarvitsee mielestäni ehdotonta raittiutta, kuutelijaa, ohjausta tämän päivän arkisiin asioihin ja sosiaalista tukea niin, ja katon pään päälle. (Kirjoittaja 3.)

Kouluttautuminen vaikutti olevan integraatiota tukeva asia silloin, kun henkilöllä oli jo oma motivaatio päihteettömyyteen ja esimerkiksi normaaliin päivärytmiin. Usealla kirjoituspyyntöön vastanneella oli kokemusta ammatillisesta opiskelusta jossain elämänsä vaiheessa. Joissakin tapauksissa päihheet ja rikosasiat olivat kuitenkin vieneet mennessään ja koulutus oli jäänyt kesken. Siinä elämänvaiheessa, kun päihheet ja rikollinen elämä haluttiin jättää, koulutuksen merkitys vaikutti nousevan uudelleen tärkeäksi.

*– – pyrinkin taidekouluun jonne sitten pääsinkin, siellä meni kolmisen vuotta jolloin sain taidegraafikon paperit ja josta olisin voinut vielä jatkaa media-assistentin tutkintoon ja korkeakoulupapereihin saakka mutta, katu-
tujen voima oli kiinnostavampi harmi, näin jälkeempäin. (Kirjoittaja 3.)*

Kirjoituspyyntöön vastanneilla suurimmalla osalla oli ammattitutkinto. Useat olivat kuitenkin tässä elämänvaiheessa kiinnostuneita toimimaan vertaistuen piirissä ja kouluttautumaan alalle, jossa he voivat olla tukemassa muita vertaisia. Yhdellä kirjoittajalla oli puusepän koulutus, jota hän halusi kehittää uudelleen uudessa elämävaiheessa. Kahdella kirjoituspyyntöön vastanneella oli jo päihde-työntekijän ammattitutkinto ja useita kyseinen koulutus kiinnosti ja oli suunnitelmassa hankkia.

Alusta asti olen tuntenut että tämä on se juttu jota haluan tehdä loppuelämäni työkseeni. (Kirjoittaja 2.)

Asunnon, harrastusten ja koulutuksen merkityksessä korostuvat epäilemättä niin arjen muotoutuminen kuin oman arvostuksen kasvattaminen. Elämänsisältöjen lisäksi esimerkiksi kouluttautumisen myötä voi tulla tunne, että on merkittävä osa niin yhteiskuntaa kuin omaa elämäänsä. Vankilan selleistä omaan asuntoon siirtyminen asettaa omat haasteensa, mutta toisaalta on yhdessä kuntoutumisen kanssa konkreettinen askel kohti oman elämän herruutta. Vaikka itsenäinen elämä ei alkaisikaan ensi yrittämällä mutkattomasti, vie jokainen horjahdus kuitenkin usein kohti toisenlaisen elämän omaksumista.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössämme selvitimme vankilasta vapautuneiden kokemuksia yhteiskuntaan integroitumisesta Tampereella. Halusimme tietää niistä seikoista, jotka ovat tukeneet vankilasta vapautumisen jälkeisen elämän aloittamisessa ja kuinka vertaistuki näyttäytyy valtakulttuuriin palaamisen tukena. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, mitä tukea vapautuneet olisivat kenties kaivanneet vapautumisensa jälkeen.

Kirjoituspyyntöön vastanneet kirjoittavat yhteiskuntaan integroitumisen alkaneen omasta sisäisestä muutoshalukkuudesta, johon vaikutti turhautuminen rikolliseen elämäntyyliin ja sen arvomaailmaan sekä päihteiden käyttöön. Sisäisen turhautumisen seurauksena haluttiin muuttaa ulkoisia elämän puitteita ja löytää uusia elämänsisältöjä. Tähän tarvittiin tukea, jota haettiin vertaistuen kautta sekä joidenkin kohdalla perhepiiristä. Lisäksi muutoshalukkuutta lisäävänä tekijänä tuotiin esille läheisten huoli omasta elämästä. Kun muutosprosessi oli päässyt alkuun sitä tuki myös työtoiminta, kuntoutus, harrastukset sekä asunnon löytyminen.

Merkittävimpänä asiana työssämme tuli ilmi muutosmotivaation merkitys yhteiskuntaan integroitumisessa. Kirjoituksista tuli ilmi, että muutosmotivaation syntyyn vaikuttavat monet seikat ja että muutos etenee prosessinomaisesti, vaiheittain. Muutoksen syntyyn vaikuttavat sosiaaliset suhteet ja uusien elämänsisältöjen löytäminen. Yhteiskuntaan integroitumisessa oman muutosmotivaation syntyminen on opinnäytetyömme perusteella ensisijaisen tärkeää, sillä päihteiden ja rikosten värittämästä elämästä irtaantuminen vaatii ihmiseltä paljon. Monet kirjoituspyyntöön vastanneista kertoivat, että elämä oli muokattava uudelleen vankilasta vapautumisen jälkeen ja vanhat kuviot hylättävä lähes kokonaan. Monet käytännön arkiasiat oli myös opeteltava uudelleen ja yhteiskunnassa toimiminen selvin päin harjoiteltava alusta alkaen.

Oma motivaatio muutokseen vaihteli ja ilmeni eri tavoin tutkimukseen osallistuneilla. Niin sanotut retkahdusvaiheet voivat ensin näyttää epäonnistumisilta, mutta kyseessä voitiin nähdä myös muutoksen vaiheisiin kuuluva vaihe. Retkahdusten kautta edettiin kohti vahvempaa muutostahtoa ja opittiin tuntemaan

omaan käytökseen vaikuttavia tekijöitä. Muutosprosessi olisi tärkeä huomioida ja tiedostaa palvelujärjestelmässä. Asiakkaan muutosprosessin tiedostaminen auttaisi työskentelemään muutosta tukevasti ja toisaalta palvelujärjestelmässä voitaisiin ymmärtää paremmin niin sanottujen retkahdusten mieli ja merkitys.

Toinen merkittävä saamamme tulos liittyi vertaistukeen ja sen kokemiseen. Koska kirjoituspyyntöön vastanneet henkilöt olivat KRIS- Tampere ry:n toiminnassa mukana, korostui KRISin toiminnan merkitys voimakkaana integroitumista tukevana tekijänä. Kaikki osallistuneet kokivat vertaistuen olleen merkittävä seikka valtakulttuuriin palaamisen tukena. KRISin kautta oltiin saatu kokemuksia osallisuudesta, omasta arvokkuudesta sekä yhteenkuuluvuudesta. Lisäksi KRIS oli tarjonnut osalle kirjoituspyyntöön vastanneista henkilöistä mahdollisuuden työllistymiseen ja ajatuksia kouluttautumisesta tulevaisuudessa.

Tamperelaisen palvelujärjestelmän toimivuuteen oltiin yleisesti tyytyväisiä. Työssämme tuli ilmi, että tarpeellisia palveluita on tarjolla ja niitä on viime vuosina paljon kehitetty. Erityisesti päihdekuntoutustilanne koettiin hyvänä ja toimivana. Kaupungin palvelut yhdessä KRISin tuen kanssa olivat olleet integroitumista edesauttava tekijä. Voidaankin ajatella, että KRIS oli kenties toiminut monille palveluohjauksen tavoin ja ohjannut kunkin yksilölliseen hetkeen nähden tarpeellisten kuntouttavien palvelujen piiriin.

Opinnäytetyömme on jatkoa opintoihimme liittyvälle seminaarityölle, tosin opinnäytetyömme näkökulma on vankilasta vapautumisen jälkeinen aika, kun seminaarityössämme keskityimme vankilan tarjoamiin tukimuotoihin. Varsinainen opinnäytetyöprosessi on kestänyt vajaan lukuvuoden. Aloitimme syksyllä kirjalliseen materiaaliin tutustumisen ja valitsimme yhteistyötahoksi KRIS-Tampere ry:n. Syksyn aikana aihe rajautui ja keskittyi vapautuneiden vankien integroitumiseen vaikuttaviin tekijöihin, erityisesti vertaistukeen. KRIS-Tampere ry oli sopeva yhteistyötaho juuri tarjoamansa vertaistuen vuoksi.

Päädyimme kokoamaan aineistoa kirjoituspyynnön kautta, jotta kirjoittajilla olisi mahdollisuus tutustua kysymyksiin rauhassa. Tämä osoittautui tietyiltä osin haastavaksi ja vei arvioitua pidemmän ajan. Kirjoittamiseen ryhtymiseen liittyi osalla kynnyks, vaikka heille olikin varattu aika ja paikka KRIS-Tampere ry:n ti-

loista. Odotimme vastauksia lopulta noin kaksi kuukautta. Jäimmekin miettimään, olisiko yksilöhaastattelu ollut kuitenkin kirjoituspyyntöön vastanneille helpompi keino kertoa kokemuksistaan. Loppujen lopuksi kirjoittaminen lähti liikkeelle ja saimme mielenkiintoista materiaalia opinnäytetyötämme varten.

Opinnäytetyöprosessin kautta olemme oppineet vapautuneiden vankien kokemuksista ja näkökulmasta yhteiskuntaan. Olemme tiedostaneet, miten suuria ponnisteluja he joutuvat käymään läpi vankilasta vapauduttuaan ja tavoitellessaan paikkaansa yhteiskunnassamme. Olemme myös tulleet positiivisesti yllätyiksi Tampereen palvelutarjonnan hyvästä tilanteesta.

Opinnäytetyömme tuloksissa on huomioitava se seikka, että se kohdistuu Tampereen alueelle vapautuneisiin vankeihin ja KRIS-Tampere ry:n toiminnassa mukana oleviin lainrikkojiin. Halusimme keskittyä Tampereen alueen palveluihin ja niitä käyttäviin henkilöihin. Mielenkiintoista olisikin tutkia, millaisia tuloksia saataisiin kyseisiin tutkimuskysymyksiin, mikäli tutkimusjoukko olisi jonkin muun palvelun piiristä. Mahdollisia jatkotutkimusaiheita olisi myös eri kaupunkien palveluja käyttävien henkilöiden kokemusten kartoittaminen. Näissä tutkimuksissa voisivat korostua erilaiset näkökulmat ja kehittämiskohteet riippuen kaupungin sijainnista ja koosta.

Kuten opinnäytetyössämme on tullut ilmi, vapautunut vanki kohtaa siviiliin pääsyn hetkellä monenlaisia haasteita. Usein vankilaan joutuessaan vanki on tehnyt ja kokenut sellaisia asioista, jotka ovat voimakkaasti syrjäyttäneet hänet valtakulttuurin rakenteista. Sosiaaliset ongelmat yhdistettynä päihteisiin luovat monesti yhtälön, jonka ratkaisemiseksi tarvitaan todellista tahdon lujuuutta sekä oikealla hetkellä saatavaa oikeanlaista tukea.

Mielenkiintoista olisikin jatkaa tutkimusta keskittymällä vertaistuen ja jalkautuvan työotteen tutkimiseen. Palvelujärjestelmän ulkopuolelle tippuvat henkilöt ovat usein monenlaisten asiakkuuksien piiriin kuuluvia henkilöitä. Nämä henkilöt eivät ehkä löydä itse tietään palveluiden piiriin, jos se vaatii aikataulujen selvittämistä ja tiettyyn aikaan tietyssä paikassa olemista. Etsivää työtä kehittämällä näillä henkilöillä olisi kenties suurempi mahdollisuus löytää tiensä osaksi yhteiskuntaa.

Lopputuloksena voidaan pitää sitä tosiasiaa, että jokaisella on mahdollisuus muutokseen. Tämän seikan näkeminen ja muistaminen meille sosiaalialan ammattilaisille on ensiarvoisen tärkeää. Jokainen on vastuussa omasta elämästään, mutta oikean hetken koittaessa sosiaalialan työntekijöiden tehtävä on olla valmiina tarttumaan tilaisuuteen, niin yksilöllisen kuin yhteiskunnallisenkin vastuun vuoksi.

LÄHTEET

- Ahonen, K. 2010. Vapautuvien vankien näkemys palveluntarpeesta yhteiskuntaan sijoittumisessa. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Ylempi AMK-tutkinto. Opinnäytetyö.
- Asumispalvelut. 2012. Tampereen kaupunki. Luettu 12.2.2012.
<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut/paihdepalvelut/asumispalvelut.html>.
- Erityisnuorisotyö. 2012. KRIS-Tampere ry. Luettu 12.2.2012.
<http://www.kris.fi/?id=61>.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Etuovesta-hanke. 2012. Silta-valmennusyhdistys ry. Luettu 12.2.2012.
<http://www.siltavalmennus.fi/index.php/palvelumme/paihdekuntoutujien-valmennuspalvelut/etuovesta-hanke>.
- Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön asunnottomien vähentämisohjelma. Helsinki: Edita.
- Granfelt, R. 2008. Osalliseksi omaan elämään – Work out -ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008.
- Harju, A. 2010. Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta. Vantaa: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.
- Helne, T. 2002. Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 20–37.
- Historia. 2012. KRIS. KRIS. Mikä KRIS on? Historia. Luettu 14.1.2012.
<http://www.kris.fi/?id=187>.
- Holm, J. 2010. Ihmisen kohtaaminen ja arvostava vuorovaikutus – vertaisryhmätoiminnan kulmakivi. Teoksessa Huuskonen, P., Jyrkämä, O., Karnell, S., Laimio, A., Lehtinen, I., Myllymaa, T. & Vahtivaara, J-M. Vertaistoiminta kannattaa. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA, 51–59.
- Ihalainen, J. toiminnanjohtaja. 2012. KRIS-Tampere ry. Haastattelu 23.1.2012. Haastattelijat Jokinen M. & Päivärinta L.
- Jantunen, E. 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 85–98.
- Järvelä, S. 2002. Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa. Teoksessa Salmi, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy, 267–289.

Kansalaisjärjestötoiminnan strategia. Järjestöt sosiaali- ja terveystoiminnan toimijoina. 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 17.3.2012.
http://pre20031103.stm.fi/suomi/hao/julkaisut/kansalais/kansa_strategia.pdf.

Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten van-
 kien voimaantuminen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Vammala:
 Rikosseuraamusvirasto.

Kekki, T. 2009. Taparikollisuus, huumeet ja rikoskierre. Poliisiammattikorkea-
 koulun raportteja 80/2009. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. &
 Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutki-
 jalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu
 ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Knuuti, U. 2007. Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeiden käytön lopet-
 taneiden elämäntapa ja toipuminen. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia
 1/2007. Helsinki: Yliopistopaino.

Kotovirta, E. 2009. Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaa-
 nien seurassa. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL).

Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutus-
 ta. Teoksessa Holm, J., Huuskonen, P., Jyrkämä, O., Karnell, S., Laimio, A.,
 Lehtinen, I., Myllymaa, T., Vahtivaara, J-M. Vertaistoiminta kannattaa. Helsinki:
 Asumispalvelusäätiö ASPA, 9–19.

Laine, M. 2002. Kuntoutus vankilan tehtävänä. Teoksessa Salminen, M. & Toi-
 vonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy, 123–134.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan kou-
 lutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007. Helsinki: Tietosanoma.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma.
 Teoksessa Aaltola, J & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkö-
 kulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysi-
 menetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–
 45.

Mikä KRIS on ja mitä KRIS tekee? 2011. KRIS-Tampere ry. Luettu 14.9.2011.
<http://www.kris.fi/?id=40>.

Miller, W. 2008. Motivaation ja muutoksen käsitteellistäminen. Teoksessa Kos-
 ki-Jännes, A., Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.) Kohti muutosta. Motivointimene-
 telmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi,
 16–40.

Miller, W & Rollnick, S. 2002. Motivational interviewing. Preparing people for
 change. New York: The Guilford press.

Mäki, J. 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy, 239–249.

Myllärinen, A. R. 2011. Lainrikkajien elämänsisällön muutos ja sitä tukeva auttamistyö. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen yksikkö. Akateeminen väitöskirja.

Niemelä, J. 2002. Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Ruuskanen, P. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus, 76–93.

Ostopalvelut. 2012. KRIS-Tampere ry. Luettu 12.2.2012.
<http://www.kris.fi/?id=59>.

Perhe- ja sosiaalipalvelut. 2012. Tampereen kaupunki. Luettu 12.2.2012.
<http://www.tampere.fi/perhejasosiaalipalvelut.html>.

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41.

Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy, 79–98.

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Intranet. Luettu 16.1.2012.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Ruckenstein, M. & Teppo, A. 2005. Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005.

Ryynänen, H. & Suomela, M. 2011. Lähelle. Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Tammi-Moilanen, K. 2002. Naisvangit. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosanoma Oy, 183-187.

Tanskanen, M. rikosseuraamusesimies. 2012. Tampereen Vapauteen valmennuspalvelu. Haastattelu 20.1.2012. Haastattelija Jokinen, M.

Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. (toim.) Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 59-74.

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.

Toimintakeskus. 2012. KRIS-Tampere ry. Luettu 12.2.2012.
<http://www.kris.fi/?id=62>.

Työ- ja elinkeinotoimisto. Luettu 2.2.2012.
http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/01_tyonhaku_suomessa/07_tyoharjoittelu_ ja_tyoelamavalmennustuki/index.jsp.

Valokivi, H. 2002. Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauskokeilu naisasiakkaiden kertomana. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 164–183.

Vapaa-ajan toiminta. 2012. KRIS-Tampere ry. Luettu 12.2.2012.
<http://www.kris.fi/?id=56>.

Vankilasta siirtymä työmarkkinoille-hanke jatkuu. 2011. KRIS-Tampere ry. Luettu 16.12.2011. <http://www.kris.fi/?id=178>.

Vankilatyö. 2011. KRIS-Tampere ry. Luettu 11.2.2011.
<http://www.kris.fi/?id=42>.

Vesander, U. 2011. Haave motivoi ja antaa toivoa. Kontra 4/2011, 15.

Liite 1. Kirjoituspyyntö

Hei!

Olemme sosionomi-opiskelijoita Tampereelta. Teemme opinnäytetyötä vankeilasta vapautuneiden elämäkokemuksista, ja siksi pyydämme sinua kertomaan omista kokemuksistasi. Erityisesti olisimme kiinnostuneita ajatuksistasi rikoksettoman elämän omaksumiseen vaikuttavista tekijöistä ja tuesta, jota koet saaneesi.

Tarkoituksena on, että saat kirjoittaa omaa elämäntarinaasi vapaamuotoisesti. Alla on vinkkejä, mistä asioista voit kirjoittaa. Voimme myös keskustella kirjoittamisen jälkeen, jos haluat esimerkiksi tarkentaa jotakin asiaa.

Kiitos ajastasi ja osallistumisestasi!

TAUSTAA

- sukupuoli, ikä
- koulutus, työ, harrastukset
- perhe ja läheiset ihmiset
- päihteiden käyttöhistoria
- vankeushistoria
- Kerro niistä elämäkokemuksistasi, joiden koet ajaneen sinua erilaisiin ongelmiin.

VANKEUDEN JÄLKEISTÄ AIKAA

- Mitä odotuksia/ajatuksia sinulla oli vapautumisen jälkeisestä ajasta?
- Mikä sinua on motivoinut muutokseen?
- Mistä kaikkialta sait tukea siviilielämään paluussa?
- Mitä vaikeuksia kohtasit? Mitä tukea olisit tarvinnut enemmän ja mistä olisit toivonut saavasi sitä?
- Kerro tärkeimpiä asioita (3-5), jotka tukevat ja motivoivat sinua nykyisessä rikoksettomassa elämässä.

KRIS

- Mistä kuultit Krisistä?
- Mitä odotuksia sinulla oli Krisistä?
- Kuinka kauan olet ollut Krisissä mukana?
- Millaista tukea ja apua koet saaneesi Krisistä?

Liite 2. Rikosseuraamusasiakkaat 1.11.2011

